

CURIERUL JUDICIAR

DOCTRINA — JURISPRUDENȚA — LEGISLAȚIUNE — ECONOMIE POLITICA — FINANȚE

DIRECTOR : D. ALEXANDRESCO

PRIM-REDACTOR : I. N. CESĂRESCU

ABONAMENTUL

pe an 30 lei; 6 luni 16 lei; 3 luni 8 lei

Studentii plătesc pe jumătate

Strălnăitatea : 40 lei pe an, 20 pe 6 luni

A P A R E

de două ori pe săptămână sub redacțiunea unui comitet

Abonamentele se plătesc tot-d'a-una înainte

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

BUCURESCI

6, Splaiul Brâncoveanu Voevod, 6

Vis-à-vis de Palatul Justiției

S U M A R

Jurisdicțiunea consulară, cuvântare ținută de d-l procuror general G. E. Schina, înaintea Inaltei Curți de casație, cu ocazia deschiderii anului judecătoresc 1901-1902.

Justiție și șicană, răspunsul d-lui președinte Gr. Lahovari la discursul d-lui procuror general.

Compunerea Curților și Tribunalelelor.

Bibliografie.

Deschiderea anului judecătoresc 1901-1902

Cu ocazia începerei noului an judecătoresc 1901-1902, s'a-ău redeschis Curțile și tribunalele cu ceremonialul obicinuit.

La Curtea de casație, solemnitatea a fost prezidată de d-l președinte al secției I, Gr. Lahovari, în lipsa d-lui prim-președinte C. E. Schina, care e în concediū.

Un public numeros și distins umplea vasta sală a secțiilor-unite.

Discursul de deschidere a fost pronunțat de d-l procuror general G. E. Schina, care a tratat cu mult talent și cu o rară competență despre «jurisdicțiunea consulară».

La acest discurs a răspuns d-l președinte Gr. Lahovari care a vorbit despre «justiție și șicană», un studiu foarte interesant asupra justiției în trecut mai cu seamă în țările române, studiu ce dovedește o întinsă erudiție în cea ce privește istoria dreptului.

Iată aceste discursuri :

JURISDICȚIUNEA CONSULARĂ

I.

Se pretinde că dacă am merge cu investigațiunile istorice până la antichitate, am găsi că și la cei vechi existau așezăminte înființate în scop de a apăra interesele comerțului. Așa la Greci, Pro-

xeni, aveau atribuțiunii care se asemănau întru cât-va cu acelea a consulilor noștri de astă-zi, precum la Romani exista *Patronatus* și *Pretor peregrinus*. Instituțiunea consulilor însă, cu caracterul ei de astă-zi datează de la începutul evului mediu, la o epocă ce coincide aproape cu aceia a cruciadelor.

La început, agenții consulari erau stabiliți în porturile de comerț având misiunea de a administra și supraveghea interesele naționalilor lor. Mai în urmă însă coloniile comerciante ale sudului Europei stabilesc la litoralul oriental al mediteranei, se gândiră că pentru a putea protege mai bine interesele lor, trebuiau a căta să se sustragă suveranității teritoriale a locului unde se stabiliră; în acest scop ei reușiră a-și alege însuși judecători săi consulii dându-le însărcinarea de a-i conduce și a judeca neînțelegerile ce s'ar putea naște între naționali lor respectiv.

Mai târziu din cauza dezvoltării afacerilor comerciale internaționale, consulii dobândiră o capacitate oficială, având misiunea nu numai de a apăra interesele negustorilor de la cari primiră la început mandatul lor, dar și pe acelea ale statului de care depindeau. — De unde dar clasificarea de consulii *electi* sau aleși și aceia de *missi* sau consulii trimiși, investiți cu un caracter oficial.

Acest din urmă caracter le este recunoscut consulilor azi de toate statele, iară atribuțiunile lor le sunt determinate prin legi, regulamente sau instrucțiuni emanate de la statele de care depind, sau de tratatele internaționale numite convențiuni consulare.

Consulii nu pot intra în funcțiune de cât în virtutea unui act de concesiune al guvernului teritorial numit *exequatur*; — nu se bucură de imunitățile și privilegiile ce sunt recunoscute agenților diplomatici; totuși, au oareș-care prerogative ce tratatele și practica internațională le încuviințează în calitatea lor de funcționari publici; — Așa de esemplu au dreptul de a arboră asupra casei lor drapelul țării de care depind; se bucură de inviolabilitatea personală afară de cazul de crimă sau fapte atingătoare de siguranța statului; imunitatea de jurisdicțiune civilă, când sunt chemați în judecată cu caracterul lor oficial; sunt supuși însă legilor și jurisdicțiunii țării de reședință pentru ori-ce acte făcute în de-a-fară de exercițiul funcțiunii lor.

Pe lângă misiunea lor politică și economică, aceia de a raporta guvernului lor respectiv eveni-

mentele politice ce le pot interesa, și de a' l ține în curent cu toată mișcarea comercială și industrială a țării unde sunt stabiliți, atribuțiunile consulilor sunt de natură administrativă, de notariat și judiciară (1). Nu ne vom ocupa de cât de însărcinarea consulilor ca funcționari judiciari sau de jurisdicțiunea lor propriu zisă.

Înainte de a se reglementa pe cale de tratate internaționale puterea judiciară ce era dată în competența consulilor, în urma concesiunilor unor drepturi de suveranitate acordate de imperiul otoman diferitelor state ale occidentului Europei, printr'un us generalmente consacrat, s'a stabilit principiile generale care regulează instituțiunea consulilor, fixându-se și limitându-se ast-fel jurisdicțiunea lor în țările locuite de popoarele creștine.

În prima linie, agenților consulari li s'a u recunoscut dreptul de a face acte conservatorii și a lua măsuri de protecțiune pentru naționali lor incapabili sau absenți. În principiu, autoritățile teritoriale au drept de a procedea la regularea tutelelor și a lua măsuri provisorii de protecțiune, când ordinea publică s'ar considera compromisă prin părăsirea intereselor unui incapabil, unui minor; căderea consulilor de a interveni și de a face acte privitoare la administrarea tutelei le sunt însă generalmente recunoscută când tratatele, usurile internaționale le dă asemenea cădere sau când legislațiunea minorelui e diferită de aceea a autorității teritoriale. Această restricțiune a suveranității interne a statelor, convenită între dâsele pe baza unui us constant, se esplică prin ceea că chestiunea de competență și legislațiune sunt strâns legate între dâsele și prin urmare consulii sunt mai în măsură a cunoaște legislațiunea ce privește reglementarea stărei civile a naționalilor lor. — Trebuie a se recunoaște dar consulilor dreptul de a putea procedea în același mod, cum ar avea căderea a lucra autoritatea națională competentă în țara de origină a celor interesați.

În ceea ce privește intervențiunea consulilor în administrarea succesiunilor, de asemenea este admisă în principiu. Un consul trebuie să ia ca prima regulă de purtare stăruințele tratatelor cu națiunea pe teritoriul căruia se află; — în lipsă de tratate, trebuie a se călăuzi de usuri, precedente și legile țării. — Ast-fel se exprimă doi eminenți autori (2) de Clercq și de Vallat în opera lor, care face mare autoritate în materie, după atestarea distinsului jurisconsult P. Fiore (3).

Prin aplicațiunea acestui principiu trebuia a se vedea dacă defunctul a lăsat moștenitori, majori sau minori, dacă a murit ab-intestat sau după ce făcuse testament.

Dacă moștenitorii sunt majori, prin urmare apți a'și face să'și valoreze drepturile lor, intervenirea consulilor nu se poate justifica.

În cazul unei moșteniri ab-intestat când moștenitorii sunt minori, consulii au dreptul de a in-

terveni într'un mod concomitent cu autoritatea judiciară teritorială, pentru a lua măsuri de conservare, de ex. punerea de peceți, vinderea de obiecte supuse stricăciunei, facerea inventarului etc.

În ceea ce privește natura bunurilor ce compun succesiunea, competența consulilor de a interveni în administrația lor le este recunoscută numai în cazul când succesiunea se compune de mobile, eară în ceea ce privește imobilele, dâsele se regulează după legile țării unde se află situate.

De asemenea efectele inventariate sunt conservate în deposit fie la consulat, fie la casa decedatului prin grija consulilor, căroră autoritatea teritorială le lasă grija lichidării succesiunei, sau une ori această autoritate administrează și lichidează succesiunea cu îndatorirea a o da în primirea moștenitorilor sau consulilor.

În cas când e vorba de o succesiune testamentară, în cas de lipsa unui tratat, consulii trebuie a administra cu participarea justiției locale; — Așa când testamentul ar fi depus la consulat, deschiderea lui trebuie a se face în prezența autorităților judecătorești teritoriale.

Dacă defunctul a lăsat unui sau mai multor executori testamentari, acestora le incumbă datoria de a face ca voința testatorului să se îndeplinească. Consulii dar, după ce au procedat la actele privitoare la deschiderea succesiunei și principalmente la facerea inventarului, nu au dreptul a se mai amesteca în administrare, având însă dreptul a supraveghea operațiunile în interesul legatarului sau moștenitorului absent, a asigura regularitatea acestor operațiuni (4).

Calvo în tratatul său asupra Dr. inter. (5) ne arată că între atribuțiunile esențiale ale consulilor dâșii au și pe acelea de a procedea la inventarierea bunurilor și efectelor lăsate de naționalii cari au încetat din viață, în reședința consulară, de a administra și liquida succesiunea conformându-se tratatelor și într'o măsură mai restrânsă determinată prin legile teritoriale.

Când însă naționalii țării unde s'a deschis succesiunea, sau unei a treia puteri sunt interesate, tribunalele locale, și reiaă autoritatea lor și consulii nu mai au dreptul de cât a represinta pe naționalii lor în instanță.

Cu referire la executorii testamentari s'a născut în practică chestiunea de a se ști, după ce lege trebuie determinate puterile executorilor testamentari. S'a zis că testamentul fiind o manifestare a voinței defunctului, trebuie a se presuma că s'a referit la legea sa națională în această privință. La cas însă când înprejurări de fapt, lăsate la aprecierea judecătorilor, cum de exemplu stabilirea testatorului de mult timp într'o țară străină de naționalitatea sa, reeșind un cuget contrariu din partea testatorului, trebuie în acest cas a ne conduce de legea domiciliului; după această lege, dar, se va determina caracterul și întinderea atribuțiunilor executorilor testamentari (6).

După d-l P. Fiore, principiile care în practică regulează exercițiul atribuțiunilor consulilor, sunt:

(4) V. Guide des consulats, De Clercq et de Vallat, Paris, 1880, T. II, p. 358-366.

(5) V. T. III, p. 257.

(6) V. Despagnet, Dr. Inter. priv. 3-ème édition, p. 704.

(1) V. P. Fiore, Droit Inter. pub. trad. Antoine, Paris, 1881, T. II, pag. 588-601. — C. R. Lisboa. Du service consulaire. Rev. de Dr. Int.; 1900, pag. 254 și urm. — T. Despagnet, Droit Inter. public., Paris, 1899, pag. 377.

(2) V. de Clercq et de Vallat, Guide pratique des consulats, Paris, 1880, T. II, p. 359.

(3) V. Droit. Inter. public, T. I, No. 271.

că dênşii nu pot exercita nici o jurisdicţiune la locul reşedinţei lor, fără consimţământul suveranului teritoriului; atribuţiunile judiciare sunt cele determinate prin convenţiunile consulare, cele recunoscute prin usurile internaţionale sau admise cu titlul de reciprocitate.

De asemenea, adaogă dênşul, consulilor aparţine dreptul de a face actele necesare pentru conservarea succesiunii ce se cuvin naţionalilor la liquidarea acestor succesiuni, şi remiterea valorilor ereditare moştenitorilor sau mandatarilor lor. Şi ce e mai caracteristic, e că d-l P. Fiore susţine că prin acea că suveranitatea teritorială acordă *exequatur*, prin acea, consimte ca consulii să exercite toate drepturile şi toate atribuţiunile ce le aparţin după regulele precedente.

Cu privire la atribuţiunile judiciare ale consulilor d-l Weiss, în mult preciosul său tratat asupra Dr. Inter. privat, raţionând în ipotesa când ar fi necesitate de a se lua măsuri pentru instituirea tutelei unui minor francez în străinătate, şi nu s'ar putea satisface cerinţele legii franceze, pentru organizarea acestei tutele, mulţi autori, dice dênşul, sunt de părere că tutela trebuie a se deschide la locul unde părinţii minorului au avut ultimul domiciliu. Faţă însă cu neajunsurile ce s'ar putea prezenta în practică, din cauza depărtării acestui loc unde minorele poate nu are nici bunuri, nici rude, Weiss se exprimă ast-fel: «E posibil, credem noi, de a scăpa acestui pericol, atribuindu-se competenţa consulilor pentru a organiza tutela naţionalilor domiciliaţi în străinătate, conform legii ţării lor. Precum au calitate de ofiţer al stărei civile faţă de dênşii şi a îndeplini numeroase acte de jurisdicţiune graţioasă, de asemenea, au drept de a lua în această materie toate măsurile comandate de interesele minorului».

Alte legislaţiuni, adaogă d-l Weiss, în notă, recunosc într'un mod formal consulilor dreptul, de a interveni în tutela naţionalilor lor cum acea a Rusiei.

În ceea ce priveşte drepturile succesoriale ale străinilor, d-l Weiss ne spune: «Mai toate convenţiunile consulare..... consacrand într'aceasta o practică de mult timp constantă între statele civilizate, recunosc puterilor contractante atribuţiuni importante a cărui obiect e de a asigura respectarea şi conservarea drepturilor acelorora, care pot pretinde la bunurile lăsate de naţionali lor decedaţi, în ţările unde exercită funcţiunile lor».

Şi ca conclusiune, d-l Weiss se exprimă ast-fel: «În ori-ce mod, dreptul consulilor se ţărmureşte, afară de ţările de capitulaţiuni, la măsurile provisorii necesitate de administrarea şi conservarea bunurilor ereditare; se opereşte îndată ce regularea succesiunii dă naştere la contestări, la procese. Atuncea tribunalul locului deschiderei succesiunii statuează în principiu (7)».

Toţi autorii dreptului internaţional se pronunţă în acest sens; aşa cum am spus, Calvo ne arată că consulii au dreptul de a interveni în *succesiunea străinilor* (8). De asemenea Despagnet, în tratatul său de drept internaţional privat, ne spune iarăşi că în lipsă de tratate consulii pot organiza

tutela minorilor francezi din străinătate; că dênşii pot interveni în interesele naţionalilor pentru a lua măsuri de conservare relative la succesiunile lăsate de aceşti din urmă (9).

D-l Ernest Nys, profesor la universitatea din Bruxelles, membru al Institutului de drept Internaţional,—institut, care cum se ştie, se bucură de autoritate impunătoare, şi are o influenţă preponderantă asupra tuturor măsurilor luate de diferitele guverne în scop de a codifica principiile de drept internaţional,—susţine: «Consulii trebuie a lucra pentru naţionali lor în prima linie şi ca reprezentanţi ai autorităţilor lor naţionali fără a se preocupa în acel moment de chestiunea de a şti dacă autorităţile locale consimt sau nu a se ocupa de o tutelă, care după noi în principiu nu'i priveşte».

Pentru a precisa mai bine principiile, le-a redactat chiar în formă de proiect de lege compus de 11 articole. După ce declară, în prealabil că tutela minorilor e cărmuită de legile lor naţionale şi dă în căderea consulilor respectiv organizarea tutelei, esplicând al 2-lea articol zice: «Această dispoziţie dă expres agenţilor diplomatici şi consulari, în calitatea lor şi independent de o convenţiune specială, competenţa judecătoriilor de pace sau judecătoriilor de tutelă, precum au mai în toate părţile, acea de ofiţer al stărei civile, de greşier, de notar. Ei sunt după noi, mai bine puşi pentru a dirige şi a supraveghea organizarea tutelei al minorului ce depind de dênşii».

Un document de o importanţă capitală, proiectul de programă pentru codificarea mai multor principii de drept internaţional privat, care a format obiectul desbaterilor conferinţei de la Haga din anul trecut 1900 şi la care după cum se ştie a participat şi un delegat al guvernului român, aruncă o lumină şi mai mare asupra chestiunii ce ne preocupă.

Art. 1 al acestui proiect consacrand proiectul d-lui Nys, adică că tutela minorului e cărmuită de legea sa naţională prin art. 2 dispune: «dacă după legea naţională nu se găseşte în statul de care depinde minorele, o autoritate competente pentru a se ocupa de tutelă, agentul diplomatic sau consular al acestui stat, exercită, dacă legea naţională îl autorisă, atribuţiunile conferite de această lege autorităţilor statului din care face parte minorul». *Lodovico Olivi*, profesor de drept internaţional al universităţii din Padua, asociat al Institutului de drept internaţional, făcând o dare de seamă a acestui proiect se exprimă ast-fel, cu referire la acest articol: «Această dispoziţie foarte înţeleaptă, face posibil aplicaţiunea legii naţionale a minorului; de altmintrelea e misiunea naturală a consulilor a apăra în străinătate drepturile şi interesele naţionalilor lor». Şi mai în urmă după ce vorbeşte de art. 12 din proiect care are următoarea coprire: «...autorităţile statului pe teritoriul cărora s'a deschis succesiunea, şi agenţii diplomatici sau consulari ai naţiunii căreia aparţinea defunctul, concură pentru a asigura conservarea bunurilor ereditare», se exprimă ast-fel:

(7) V. *Traité de Droit Inter. priv. par André Weiss*, anul 1901, T. IV, p. 583-590.

(8) V. *Calvo, Droit Inter., 1888, T. II, p. 335.*

(9) V. *Despagnet, Précis de droit inter. priv., 1899, p. 573 şi 698.*

«utilitatea acestei dispozițiuni e evidentă; e inutil a se opri cine-va la densă»⁽¹⁰⁾.

Din aceste citațiuni reese neîndoios nu numai tendința tuturor statelor de a consfinți printr'un tratat pozitiv niște cerințe juridice universale ci «că înaintea unui drept general și impersonal, devenit patrimoniul comun al tuturor statelor, cum se exprimă d-l Olivi dreptul național al fie-căruia e forțat de a ceda și că acest drept comun al națiunilor, toate statele sunt de o potrivă interesate a cere aplicațiunea sa». Ori acest drept comun al națiunilor e, între altele, acel principiu universal admis, că, în lipsa unei convențiuni intervenite între două state pentru reglementarea competenței consulare, usurile servesc de basă a raporturilor lor internaționale.

Principiile generale de drept ce se observă în această privință printr'un us constant internațional s'a consacrat într'un mod legislativ la noi. Așa prin regulamentul consular, elaborat în baza art. 40 din legea organică a Ministerului afacerilor străine se dispune prin art. 90 al. 2: «Ei (consulii) exercită și toate drepturile care le are un tribunal în materie de tutelă și curatelă», și prin art. 120, al. 4, 5, 6, privitoare la regularea succesiunii, le dă căderea de a pune sigiliu și a face inventariul averii unui supus român; a pune custozii și a face alte acte conservatorii, și în fine ei au atribuțiuni și pot lua asupra-le administrarea succesiunilor sau averilor supușilor români.

Prin legea, pentru Reorganizarea Ministerului afacerilor străine, din 13 Februarie 1894, prin art. 23, agenții diplomatice îndeplinesc, în limitele *usurilor* și convențiunilor, actele conservatorii în cas de deces sau absență a unui român în străinătate; și printr'un alineat următor se dispune că jurisdicțiunea civilă și criminală a consulilor se exercită conform drepturilor rezultând din dreptul ginților, din stipulațiunile convenționale sau din *usurile* consacrate; eară apelurile contra sentințelor consulare sunt făcute înaintea Curței de apel din București⁽¹¹⁾.

Putem dar conchide în această privință că consuli în țările creștine, pe temeiul unei practice generalmente admisă, a principiilor de drept internațional public, au căderea a face acte de administrare judiciare cu privire la organizarea tutelei și regulării succesiunilor naționalilor lor.

— In ceea ce privește jurisdicțiunea consulilor în țările ne creștine, adică asupra celor cari locuiesc schelele Levantului, regulile cari cărmuesc atribuțiile consulilor sunt diferite, și sunt basate pe capitulațiunile intervenite între Poarta Otomană și diferitele state europene și principalmente cu Franța.

Prin aceste capitulațiuni s'au recunoscut consulilor puteri judiciare mult mai întinse. Ei au plenitudinea drepturilor date judecătorilor țării de care

depind. Au integralitatea de jurisdicțiune adică atât jurisdicțiunea voluntară cât și cea contencioasă.

Motivul admiterei acestei restricțiuni și mai mare la suveranitatea teritorială al imperiului Turc se esplică atât prin împrejurarea că popoarele musulmane, având obiceiul lor a trăi isolate, străinii au obținut cu greu dreptul de a se stabili în țările ocupate de densii, și au fost siliți prin natura lucrurilor, ca usând de această facultate să formeze o comunitate particulară⁽¹²⁾, cât și prin necesitatea de a căta să proteagă într'un mod eficace interesele populațiunilor creștine cari locuiesc într'o țară a cărei religione, legi și moravuri, sunt cu totul deosebite de al lor, și care din această împrejurare și le-ar putea compromite dacă l'ar fi rezervat autorității teritoriale. «Nimici ai creștinismului, ne spune F. de Martens, vorbind de statele barbare, reu organizate în interior și posedând un sistem judiciar defectuos, ele reunesc toate condițiunile pentru a face ca jurisdicțiunea consulară să fie cu totul indispensabilă»⁽¹³⁾.

Mai multe convențiuni consulare încheiate de diferite state, precum și de statul român, au consacrat principiile ce enunciarăm cu privire la competența consulară, recunoscând chiar consulilor drepturi din ce în ce mai întinse.

— Înainte de a examina aceste convențiuni, și a vedea care e caracterul și efectul lor juridic, să cercetăm care e regimul aplicabil României, acela adică al capitulațiunilor, Imperiului Otoman, sau acela rezultând din aplicarea principiilor de drept internațional public, referitoare la popoarele creștine.

II

Pentru a putea da cuvenita soluțiune chestiunii, credem că trebuie să examinăm sub punctul de vedere al dreptului public, anterior tratatului de la Berlin din anul 1878, precum și acela care se pretinde că ni s'a creat printr'acest act internațional.

Toți publiciștii și autorii de drept internațional cari au tratat și au făcut alusiune la aceste două regimuri menționate au luat drept criterium al deosebirei între jurisdicțiunea consulară parțială sau integrală, religionea lui Christ. Așa pe lângă autorii ce menționarăm până acum putem cita pe Wheaton care ne spune: «Consulii țărilor creștine reședinți în Turcia exercită o jurisdicțiune civilă și criminală asupra compatrioților lor, cu exclusiunea magistraților și tribunalelor străine»⁽¹⁴⁾.

De asemenea Bluntschli: «Consulii nu au nici o jurisdicțiune contencioasă» și mai la vale:

⁽¹²⁾ V. P. Fiore. T. I, p. 491.

⁽¹³⁾ V. Traité de Dr. Int., traduit du Russe, Paris, 1886, T. II, p. 102.

⁽¹⁴⁾ Elemente de Dr. Intern. par Henri Wheaton. Ann. 1864, T. I, p. 136.

⁽¹⁰⁾ V. Revue de droit international ann. 1900, p. 140—150.

⁽¹¹⁾ Cred de oareși-care interes a nota în ordinea chronologică numirile consulilor noștri în țările străine. La 1 Maiu 1833 a fost trimis la Constantinopole Vornicul Nicolae Aristache Capuchihai; la 1 Noembrie 1859 tot la Constantinopole C. Negri cu titlul de agent; la Iulie 1860 Major I. Alexandri la Paris agent pentru Moldova și la 1861 pentru ambele principate; la Martie 1863 Th. Calimach agent diplom. la Belgrad; la Decembrie 1868 L. Steege, agent diplomatique la Viena, etc. . . .

„Consulii statelor creștine în țările necreștine au în general puteri mai considerabile“ (15).

Găsim de asemenea în repertoriul lui Dalloz, cu privire la atribuțiunile consulilor, următoarea citațiune: „în prealabil trebuie a se zice că rezultă din instrucțiunile de la 29 Noembrie 1833 asupra exercițiului jurisdicțiunei consulare în țările creștine, că e în dorințele guvernului, ca consulilor să se limiteze competența lor la actele de jurisdicțiune administrativă și grațioasă“ (16). Și mai adaogă: „cu ce drept într'adevăr Franța ar putea refuza consulilor străini o jurisdicțiune ce suveranii lor ar recunoaște în profitul consulilor noștri“ ?

Din aceste citațiuni rezultă că în dealungul veacurilor, cu ajutorul usurilor și tratatelor, s'au fondat 2 ordine de jurisdicțiuni consulare: o jurisdicție generală, aplicabilă la toate țările creștine și alta ce am putea numi excepțională, aplicabilă la țările musulmane.

Pe lângă considerațiunea întemeiată pe diferența de religie între locuitorii vechilor principate române și Turcia, apoi chiar situațiunea noastră juridică internațională față cu acest stat, nu poate justifica jurisdicțiunea consulară excepțională la noi.— Se știe, că cu deosebirea celorlalte provincii tributarii Moldovei și țara Românească, se bucurau de o autonomie interioară completă, avea o individualitate politică cu totul distinctă de aceea a imperiului Turc.— De aceea vedem că, prin tratatele încheiate între Principatele române și Turcia, se stipula ca Sultanul să-și ea îndatorirea a apăra principatele contra oricărei agresiuni și a nu se amesteca în administrația lor în interior.

Pe lângă aceea, prin documente publice de un caracter internațional, întocmite între alte diferite state, se recunoștea vechilor Principate române aceleași drepturi de suveranitate internă; — Așa se știe că în urma tratatului de la Kutchuk—Kainargi din 1774 când a început să se afirme protectoratul rusesc asupra Principatelor române, s'a proclamat prin acte oficiale din partea imperiului de Nord că „drepturile și privilegiile Moldovei și Valachiei decurg din vechi convențiuni ce au încheiat cu Turcia“ că dânsul voește a conserva imunitățile române adică menținerea unei situațiuni juridice anterioare (17).

Mai târziu, în secolul trecut, înlocuindu-se protectoratul rus, cu garanția colectivă a puterilor ce au participat la tratatul de la Paris din 1856,

(15) V. Dr. Intern. Codifié par Ch. Bluntschli traduit de l'all, par M. C. Lardy. Anul 1870, art. 252 și 264.

(16) V. Consuls, No. 57.

(17) În acest scop vedem trimiși în principate, la anul 1781 pentru prima oară, consuli generali la București și Iași.

s'a declarat prin art. 22 că Principatele române continuă a se bucura de privilegiile și imunitățile pe care ele le posedă; prin convențiunea ulterioară din anul 1858 art. 1 s'a stipulat asemenea că: „Principatele vor continua a se bucura, sub garanția colectivă a puterilor contractante, de privilegiile și imunitățile ce le posedă“; prin art. 3 al. 4 al aceleiași convențiuni se spune că: „tractatele internaționale cari se vor încheia de Curtea suzerană cu puterile străine vor fi aplicabile Principatelor în tot ce nu va atinge ale lor imunități“.

În vederea dară a acestor împrejurări prin care s'a recunoscut implicit continuarea dreptului nostru național, a autonomiei noastre interioare, e imposibil a admite că jurisdicția excepțională a consulilor să fi putut avea o autoritate extra-teritorială în deafară de Imperiul turc propriu zis.

De aceea cu mult cuvânt, un eminent publicist St. R. Engelhardt, membru al Institutului de Drept Internațional, susține că: „capitulațiunile (vroind a înțelege de cele obținute de suveranii Europei de la Turcia), nimenea nu o ignorează, tindeau a sustrage pe străini legislațiunei mahometane; dânsese erau rezultatul toleranței ce necesitau diferența de religie, și aceea a legilor, moravurilor și cutumelor cari erau ale lor consecințe. Ele aveau evident mai puțin cuvânt de a fi în țările exclusiv creștine ce musulmanul nu mai ocupa și a căror legislațiune, orî cât de imperfectă ar fi fost, era esențialmente bazată pe dreptul român și dreptul francez“ (18).

B. Boerescu, într'o lucrare a sa, a apărut cu un talent, vrednic de toată lauda, tesa ce am onoare a susține și după expunerea mai multor argumente decisive, dânsul conchide zicând:

«Care e conclusiunea care decurge din aceste adevăruri? E că Principatele române nu pot fi sustrate imperiului dreptului ginților general; că nu li se poate impune o jurisdicțiune excepțională, care nu și-a putut avea rațiunea de a fi de cât în țările musulmane; că consulii și agenții politici nu trebuiesc să exercite în aceste țări creștine și autonome, alte funcțiuni și a avea alte atribuțiuni, de cât acelea cari le aparțin în toate celelalte state creștine și autonome» (19).

Să ne întrebăm acum care este situațiunea noastră juridică, ce ni s'a creat în urma tratatului de la Berlin din 13 Iulie 1878 cu referire la jurisdicțiunea consulară.

(18) V. Considerations historiques et juridiques sur les protectorats. Revue de Dr. international, T. XXIV, 1892, p. 348-359.—F. de Martens: Traité de Droit inter. traduit du russe, Paris, T. I. p. 348 și 349.

(19) V. Memoire sur la jurisdiction consulaire dans le Principauté-unique Roumanie par B. Boerescu. Paris, 1865.

Se știe că prin acest act internațional, independența Principatelor s'a subordonat unei îndoite condițiuni: 1° Că deosebirea de religie să nu fie stavilă pentru dobândirea calității de român (art. 44) și 2° s'a stipulat că privilegiile și atribuțiunile consulilor vor rămâne ca un *drept câștigat* în plină vigoare pe cât timp nu vor fi modificate printr'un comun acord între Principatele române și puterile interesante (art. 49). În cea ce privește prima condițiune, statul român a căutat a se conforma acestei cerințe a Congresului prin modificarea art. 7 din Constituție, revizuit în 1879. În privința secunde condițiuni, încă de la anul 1881, cu ocaziunea lucrării mele asupra Reorganizării judecătorești am protestat contra unei asemenea stipulațiuni atingătoare drepturilor noastre istorice, rezultând din capitalațiunile noastre cu Imperiul Otoman, consfințite prin tratatul de la Paris din anul 1856.

Am susținut că a proclama declararea independenței noastre politice, a suveranității noastre ca stat de sine stătător, iar pe de alta a considera ca un drept câștigat jurisdicțiunea consulară a statelor străine la noi, exercitată în condițiuni cu totul anormale, într'o țară creștină, în disprețul drepturilor noastre istorice de a ne cărmui ca stat autonom, e o adevărată anomalie juridică și o negațiune chiar a atributului inerent suveranității teritoriale ce puterile voiaș a ne recunoaște.

E ceva de mirat cum un publicist de valoarea lui Bluntschli comentând tratatul de la Berlin uitase că în Dr. Intern. codificat susținuse că numai în țările necreștine consulii s'aș bucurat de puteri mai întinse iar nu și în cele creștine, nu aș găsit de cuviință a taxa de singularitate o asemenea dispozițiune, ci din contra a găsit de cuviință a susține, vorbind de Principatele române, că cu cât mai iute vor da o garanție de o bună administrație a justiției cu atât mai iute vor putea înlătura obstacolele jurisdicțiunii consulară (20).

De asemenea d-l Despagnet cade în aceeași contradicție când pe de o parte susține că «regimul capitulațiunilor e aplicabil la tot Imperiul Otoman, chiar în provinciile creștine ale Dunărei» iar în urmă declară că «numai în statele necreștine misiunea consulilor a păstrat toată întinderea ce avea încă de la început, în special sub punctul de vedere al dreptului de a da justiția. . . .» și mai la vale «jurisdicțiunea contencioasă asupra naționalilor lor, nu aparține consulilor de cât în țările necreștine» (21).

(20) V. Le congres de Berlin et sa portée au point de vue du Droit International. Revue de Droit International, T. XII, N. III și IV.

(21) V. Droit. Int. publ., p. 372, 378 și 389.

Apoi ne putem întreba cum această dispozițiune poate avea o putere îndatoritoare față cu statul nostru, când e știut că chiar puterile cari aș participat la încheerea tratatului de la Berlin aș primit, ca Austria, care ocupase două provincii din Imperiul Otoman, Bosnia și Herțegovina, pe temeiul art. 25 al tratatului, să poată suprima în aceste 2 provincii capitulațiunile, cu toate că fusese menținute prin tratatul de la Berlin?

Dar ce e mai mult, chiar într'un Principat vasal al Imperiului Otoman, în Bulgaria, jurisdicțiunea consulară cu plenitudinea de atribuțiuni judiciare a fost desființată de fapt (22).

Față dar cu aceste împrejurări nu cred că s'ar putea serios susține că jurisdicțiunea consulară prevădută prin capitulațiunile acordate de Imperiul Otoman statelor din occident ne pot fi opuse și de statele cu care încă n'am încheiat convențiuni consulare.

Ceea ce e demn de observat este că plenipotențiarii reuniți în congresul de la Berlin, având deplină cunoștință că jurisdicțiunea contencioasă a consulilor la noi nu se sprijinește pe niște aședăminte internaționale, cu efect îndatoritor pentru Principatele române, ci că dênsele nu pot fi considerate de cât ca exercițiul unor însușiri nedrepte față cu niște populațiuni creștine, aș fost siliși să întrebuițeze cuvintele de *drepturi câștigate* expresiune puțin adecuată ideilor ce voiaș a exprima, știut fiind că în terminologia juridică cuvintele de *drepturi câștigate*, se întrebuițează când prin aplicarea principiului neretroactivității legilor, voește cine-va a înțelege acele drepturi ce particularii aș dobândit într'un mod individual, și care se referă la starea lor civilă saș la patrimoniul lor, iar nu exprimă ideia de usurpare saș însușire de competență.

Dacă însă reprezentanții marilor puteri, prin cuvintele de *drepturi câștigate* aș voit a înțelege poate un mod de stingere a unui drept prin mijlocul prescripțiunii, faptul rămâne să'l cercetăm.

Lungimea de timp a exercițiului unui drept abusiv nu poate servi oare de titlu dobânditor de drept, ni s'ar putea dice, nu constituie drepturi câștigate în domeniul dreptului internațional ca și mijlocul prescripțiunii în acel al dreptului civil? Cred că nu. Cestiunea a fost desbălută încă de mult.

S'a pretins de unii că prescripțiunea e o instituțiune de drept natural și de dreptul ginților, și că prin urmare se poate invoca de un stat față de un altul (Merlin, Répert. Prescr., s. I, § 1).

În favoarea sistemului contrariu se invocă

(22) V. Despagnet, Dr. intern. public, p. 392.

o serie întreagă de jurisconsulți cu autoritate și mai mare.

Așa Grotius susține că prescripțiunea e de pur drept civil și că e contrarie atât lezei naturale cât și dreptului ginților.

Puffendorf se pronunță în același sens și opiniunea sa e împărțită de *Wattel*. Toții acești eminenti publiciști combat această doctrină susținând că prescripțiunea nu se poate invoca de un stat contra unui altuia ca mijloc de dobândire legitimat de dreptul ginților, că o națiune nu poate prescrie contra alteia (23).

«Opiniunea care tinde a tăgădui existența unei prescripțiunii extinctive a acțiunilor în dreptul internațional, ne pare justă zice G. Rollin Jacquemyns, căci consimțământul comun al națiunilor n'a introdus încă regula pozitivă de acest gen prin analogie de ceea ce există în dreptul privat» (24).

În definitiv care e temeiul prescripțiunii? Dênsa e întemeiată pe regula cunoscută, a presupunerii, că din tăcerea păstrată de o persoană s'ar putea deduce că titlurile sale sunt puțin temeinice sau că a renunțat la dênsele. Ei bine titlurile Principatelor române, tăria lor juridică, în această privință, rezultă atât din capitulațiunile noastre încheiate cu Imperiul Otoman cât și acelor încheiate de acesta cu statele europene, și proba nerenunțării la acest drept *ab antiquo*, rezultă chiar din atestările publiciștilor străini cum de exemplu cartea atât de favorabilă cauzei române publicată de un distins istoric, Elias Regnault, intitulată : *Histoire politique et sociale des principautés danubiennes* (Paris 1855) unde între altele dênsul ne spune : «un ture având un proces în principate cu un supus turec, e judecat de magistrați creștini, conform legilor locale lucrul cu totul contrariu obiceiurilor imperiului otoman», și vorbind de capitulațiunile noastre cu Poarta ne zice : «neapărat contractul nu a fost tot-d'a-una respectat de suveran; au fost violări, încălcări, groaznice abuzuri, dar dreptul exista.» (25).

De asemenea la anul 1877 cunoscutul autor și profesor al Universității din Bruxelles, Arntz, a publicat în acelaș sens un studiu în revista de drept internațional intitulat «Situațiunea României sub punct de vedere internațional» unde între altele ne spune : «când un stat se formează și se afirmă prin propria sa forță și propria sa vitalitate, legitimitatea sa, va fi recunoscută prin conștiința celor-lalte națiuni și va fi primită în familia lor» (26).

Aceste nerenunțări la drepturile noastre vechi rezultă și din necurmatele noastre protestări chiar oficiale;—cum este, între altele, patriotica măsură luată de consiliul de miniștri din Moldova sub președenția domnească a lui Grigore Vodă Ghica de la 27 Iunie 1850 (27) și din mult meritoasa lucrare menționată a regretatului B. Boerescu intitulată «Mémoire sur la jurisdiction consulaire».

Cuvintele dar de drepturi câștigate înserate în art. 49 al tratatului de la Berlin nu cred că sunt de natură a justifica dobândirea unui drept prin mijlocul prescripțiunii, care în domeniul civil își are rațiunea de a fi, iar în acel al dreptului ginților e generalmente respins.

De altmintrelea hotăririle unui congres general al statelor, ori cât de puternice ar fi dênsele nu se pot opune altor state care n'au luat parte la dênsele, ca parte contractantă, căci după cum se exprimă cu multă dreptate comentatorul lui *Martens* : «efectul obligatoriu al tratatelor, oricare ar fi natura lor, nu poate fi opozabil statelor cari n'au participat la dênsele și care nu figurează printre contractanți» (28).

—Am crezut de cuviință a denunța această dispozițiune a congresului de la Berlin, căci îmi pare cu atât mai nedreaptă, cu cât era luată în urma unor evenimente politice cu totul favorabile României, și la o epocă când pe tărâmul științific se afirma din ce în ce mai mult, principiul egalității juridice a tuturor statelor.—Era de sperat că plenipotențiarul marilor puteri în alcătuirea unui așezământ menit a modifica bazele dreptului public european, se vor călăuzi de principiile de eternă justiție, de legile morale, și nu vor căuta a subordona, unor condițiuni cu totul nelegitime, recunoașterea complectă a egalității noastre juridice, a personalității noastre internaționale. «Egalitatea popoarelor, a zis un mare cetățean al Statelor-Unite americane, Charles Sumner, este un principiu de drept internațional, cu acelaș titlu, precum egalitatea cetățenilor e o axiomă a declarațiunii noastre de independență. Nu trebuie a se face unui popor mic și slab, ceea ce nu s'ar face unui popor mare și puternic, sau ceea ce n'am suferi, dacă ar fi fost făcut contra noastră» (29).

P. Fiore ne spune: de asemenea, «Statele, fie dênsele, mari sau mici, slabe sau tari, o supe-

(27) Acest fapt e menționat de eruditul comentator al Dr. nostru civil, D. Alexandresco, cu ocaziunea unei observațiuni făcută la o hotărîre judecătorească (V. *Curierul Judiciar*, anul 10, N. 44.)

(28) V. *Traité de Dr. Intern*, T. I., p. 170.

(29) V. *Le concert européen et la notion de droit intern.* par Ernest Nys. *Revue de Dr. Intern.* Année 1899, p. 272 și urm.

(23) V. *Martens, Précis du droit des gens*, T. I, p. 197-199.

(24) V. *Revue de Droit intern.* 1890, p. 361.

(25) V. p. 36—37.

(26) V. T. 9.

rioritate saŭ o limitare care n'ar fi comună tutulor, nu ar putea fi legitimă» (30).

— Conchidem dar că regimul capitulațiunilor străine, nu ne poate fi aplicabil nouă nici înainte, nici în urma tratatului de la Berlin.

III

Să ne ocupăm acum puțin de tratatele consulare și usurile internaționale.

Printre cele mai principale convențiuni consulare încheiate de statele străine, credem util a menționa mai multe dintr'ensele. Așa în ceea ce privește pe Franța putem cita: convenția consulară cu Spania din 1862; cu Italia din același an; cu Portugalia din 1866; cu Grecia în 1876; cu statul Salvador în 1878, etc.

Prin toate aceste convențiuni se convine a se organiza tutelele de consuli conform legilor respective, aplicându-se naționalilor, legea țării cărui aparțin. — Numai în cazul când consuli se abțin de a întocmi tutela naționalilor lor, saŭ dacă din cauza depărtării, nu o pot face, autoritățile locale iaŭ măsuri necesare de protecțiune în privința persoanei și a bunurilor. Aceste măsuri fiind comandate de interesul general, de ordinea publică internațională (31).

Italia de asemenea a încheiat tratate de competență consulară cu Spania în anul 1867; cu Germania în 1868 și 1872.

Germania cu Spania în 1870 și 1872; cu Grecia în 1881; cu Brasilia în 1882; cu Serbia în 1873.

În ceea ce privește convențiunii consulare relative la succesiuni s'a încheiat de asemenea mai multe convențiuni între care cea care oferă dispozițiuni mai caracteristice, e cea încheiată de Franța cu Rusia în 1874. Prin această convențiune, consuli respectivi sunt autorizați a interveni, în țara unde succesiunea s'a deschis, chiar când sunt moștenitori capabili, majori, prezenți saŭ bine reprezentați.

Cu privire la aplicarea acestei convențiuni Curtea de casație din Franța a stabilit această stranie doctrină, că cei interesați să nu poată lua nici o măsură ci numai consuli singuri. Weiss care reproduce această opiniune a Curții de casație, o critică cu drept cuvânt zicând: «competința consulară a fost creată în vederea moștenitorilor, cum se poate dar concepe această stavilă la exercițiul unui drept al celor interesați chiar? curioasă protecțiune ca aceia care are de consecință de a împedica pe mandant, de a face prin el însuși ceea ce poate face mandatarul său» (32).

Alte state, ca republica Argentina, a găsit că e mai rațional și mai echitabil a stabili reguli uniforme în legislațiunea sa, cu privire la această materie, și a aplica tutulor națiunilor, chiar cu acelea cu care n'a încheiat vre-o convențiune, beneficiul stipulațiunilor din tratatele sale cu alte state (33).

Statul român a încheiat patru convențiuni consulare: aceea cu Elveția la 2 Februarie 1880; cu

Italia la 5 August 1880; cu Statele-Unite ale Americii la 5 Iunie 1881 și cu Belgia la 31 Decembrie 1881. Această din urmă convențiune nu mai e în vigoare.

Prin art. 8 al convenției consulare încheiată cu Elveția și prin art. 15 a celei cu Statele-Unite, se prevăd oareși-care drepturi cu privire la dreptul consulilor în cas de moarte a vre unui român în Elveția saŭ a unui elvețian în România, nu se reglementează însă competența consulilor cu privire la întocmirea tutelei saŭ administrațiunii succesiunii în anumite condițiuni ca în convenția consulară cu Italia prin art. 22, de unde naturalmente se naște cestiunea de a se ști: dacă dispozițiile privitoare la aceste materii reglementate de art. 22 din convenția consulară cu Italia, pot beneficia Elveția și Statele-Unite invocând *clausa națiunii celei mai favorisate*.

Să precisăm mai înteu o cestiune. S'a pretins de unii că o asemenea clausă nu se întrebuintează și nu'și are aplicațiune de cât în tratatele economice, cum în tratatele vamale, cele de comerț, de navigație, etc., iar nu și în cele politice. Neesacitatea acestei teorii reese din împrejurarea că chiar în convenția noastră consulară cu Elveția, care e considerat ca un tratat politic, prin art. 9 și în cea cu Statele-Unite prin art. 2, s'a inserat clausa națiunii celei mai favorisate, în ceea ce privește imunitățile și privilegiile consulilor.

Odată lămurit acest punct și pentru a putea răspunde la cestiunea ce ne-am pus, e necesar în prealabil a cerceta care e caracterul unui tratat și cari sunt efectele sale juridice.

D-l Despagnet îl definește cu multă precisiune zicând: că e o convențiune între două saŭ mai multe state, prin intermedierea autorităților având puterea de a reprezenta statul, după dreptul constituțional al fie-cărui (34).

Un tratat e într'acelaș timp un contract și o lege. E de natura unei legi, căci emană de la puterea, care după constituțiunea fie-cărei țări e investit cu autoritatea legislativă.

Dar în acelaș timp tratatul e și un contract, de unde s'ar putea susține, ca un corolariu necesar, că clausele sale, nu se pot invoca de cât de părțile contractante.

Cu toate acestea, regula că efectele unui tratat sunt limitate, suferă mai multe excepțiuni pe care ni le indică doctrina și practica internațională așa se poate ca beneficiul unei convențiuni să se aplice și altor țări printr'o clausă formală a unui tratat general; de asemenea clausa așa zisă *a națiunii celei mai favorisate* dintr'o convențiune, se poate invoca de o parte contractantă pentru a putea beneficia de avantajele concesate deja de un stat contractant altor țări. De aceea din cauza deosebirei ce adesea există între principiile Dr. internațional și acelea ale celor-lalte ramuri ale științei dreptului, trebuie a se feri cine-va a face aplicarea regulilor referitoare la Dr. civil, unei situațiuni juridice de domeniul Dr. internațional.

Și un alt efect al tratatelor e că statele cari au participat la dênsele ca și naționalii lor respectivi,

(30) V. op. cit., T. I, p. 374.

(31) V. Weiss, op. cit., T. IV, p.

(32) V. Weis, op. cit., T. II, p. 590.

(33) V. Calvo, Dr. intern., T. 2, No. 855.

(34) V. Dr. Intern. publ. p. 63.

nu pot renunța la dăsele sub cuvânt că dreptul comun le este mai avantajos ⁽³⁵⁾.

Acestea fiind excepțiunile admise, într'un mod indiscutabil, de dreptul internațional la regula generală, răspunsul la cestiunea pusă se impune de sineși; vom zice: da, cele două state Elveția și Statele-Unite pot invoca la noi dispozițiunile art. 22 din convențiunea consulară cu Italia, căci prin clause speciale ale tratelor lor respective, li se recunosc tratamentul națiunii celei mai favorisate.

Dar ce vom zice de cele-l'alte state cu care n'am încheiat vre-o convențiune consulară? poate dăsele să ceară să li se recunoască competența consulilor lor respectivi, întocmirea tutelelor și administrarea succesiunilor naționalilor lor, sau mai bine zis li se poate oare contesta dreptul de a putea continua aceeași practică urmată ca până acum?

Eată ce găsim în această privință în prețioasa lucrare a d-lui Djuvara, intitulată: *Tratate și Convențiuni*: «E de cea mai mare însemnătate de a stabili aci un punct indiscutabil, că aplicarea dispozițiilor noastre consulare, e recunoscută în fapt tutulor celor-l'alte puteri.... Aceste legături de perfectă egalitate cari trebuiesc să existe între autoritățile țarei și supușii celor-l'alte puteri, rezultă neapărat din starea de amicie cu care ne găsim cu toate statele, și din principiile generale de drept internațional, pe care nici un stat civilizat nu poate azi a le nega sau a nu le ține seamă fără pagubă pentru el însuși. Aceiași condițiune ne e de altmintrelea recunoscută de aceste dosebite țări» ⁽³⁶⁾.

După cunoștințele noastre personale, aceasta a fost regula de purtare urmată de toate guvernele noastre, cât și de practica judecătorească chiar, de la publicațiunea din care am extras aceste linii apărute în anul 1888 și până astăzi.

Intrebarea dar este: există motive care să ne facă să părăsim această practică urmată în raporturile noastre internaționale? Cred că nu. Eată ceea ce mi propun a demonstra.

«Legile, usurile, tratatele ceea ce constituie dreptul internațional, trebuiesc a fi fidel observate pentru ca națiunile să-și poată da satisfacțiune trebuințelor lor prin mijlocul schimburilor internaționale. Aceste legi, aceste usuri, aceste tratate trebuiesc dar respectate de națiune» ⁽³⁷⁾.

Usul, cutumele considerate dar ca isvoare ale dreptului internațional pozitiv, constituiesc un titlu juridic îndestulător pentru a justifica la noi în de afară de Italia, Elveția și Statele-Unite, cu care suntem legați prin convențiuni scrise, jurisdicțiunea consulară cu atribuțiuni restrânse, din partea celor-l'alte state. Dacă s'a avut în vedere în practică tratatul consular cu Italia, aceasta nu s'a făcut, ca aplicațiunea unei deosebite convențiuni consulare, ci ca o normă în ce anume condițiuni trebuie în genere a se exercita drepturile și atribuțiunile consulilor. Scopul a fost de a se evita dificultățile și neînțelegerile destul de grave ce s'a ivit cu ocaziunea exercițiului acestor drepturi neprecisate printr'o

convenție, fără ca prin aceasta să se slăbească întru nimic adevăratul temei al puterei îndatoritoare al usului, născut dintr'un raport constant păstrat de statul român cu cele-l'alte state, anterior chiar al tratatului cu Italia. Calvo, a cărui părere, face, cum se știe, autoritate în știința dreptului internațional ne zice: «când un tratat.... resolvă o cestiune practică ce dăduse naștere la grave disentiimente, efectele sale se întind imediat părților contractante și *succesiv celor-l'alte state ce sunt în relațiuni cu dăsele*» ⁽³⁸⁾.

Starea noastră culturală, desvoltarea conștiinței noastre juridice, sunt elemente îndestulătoare pentru ca să ne putem da seama de această putere îndatoritoare, de autoritatea efectivă a usului internațional. «Pentru ca dreptul internațional, să fie susceptibil de o realizare ca drept pozitiv sub formă de usuri sau tratate internaționale trebuiesc ca statele să aibă conștiința comună a principiilor generale care trebuiesc domina raporturile lor și, pe un reglement bazat pe aceste principii ce trebuiesc a le respecta». Or, această conștiință comună nu se găsește într'un mod complet de cât la popoarele care urmează ideile civilizațiunii europene, și numai într'un mod parțial și la popoarele care nu participă de cât într'un mod limitat la această civilizațiune ⁽³⁹⁾.

P. Fiore susține că e o eroare manifestă a crede că statele, în de afară de tratate, nu sunt ținute de cât ca un efect al voințelor arbitrare, căci sunt reguli de drept ce privesc purtarea statelor care sunt pentru dăsele obligatorii. De asemenea el susține că din faptul că statele au lucrat într'un mod uniform, public și într'un spațiu de timp considerabil în oareși-care casuri determinate, se poate considera practica urmată ca regulă de drept ⁽⁴⁰⁾.

Dar și mai mult. Se poate întâmpla că în de afară de usuri, adică a unor fapte care reunesc condițiuni de lungă durată, publicitate și uniformitate, se poate întâmpla, zic, ca într'un spațiu de timp mai puțin lung în anumite casuri să se hotărască că printr'o înțelegere comună dintre state, a se regula cutare raporturi internaționale într'un mod oareși-care, aceste precedente, până la oareși-care punct, ast-fel cum se indică de d-l de Clercq și Vallat e de asemenea pe lângă tratate și usuri, de o putere îndestulătoare, pentru a autorisa pe autoritățile statelor respective, de a ține seamă de dăsele în raporturile lor internaționale.

Care e sancțiunea neobservării usurilor? Martens ne spune că de și acest fundament al drepturilor ginților nu cuprinde de cât îndatoriri imperfecte, totuși cu cât usurile au puțină putere intrinsecă, cu atât mai mult, zice dănsul, se pot invoca în favoarea lor argumente externe, pentru a-i asigura durata, și într'alte citează ca argumente pe de o parte dorința de a trece înaintea lămei străine ca o națiune luminată, civilizată și bine intenționată, pe de altă parte temerea de retorsiune în privința aceluiași punct ⁽⁴¹⁾.

⁽³⁵⁾ V. Dr. Intern., T. I, § 29.

⁽³⁶⁾ V. Despagnet Dr. Intern. public, pag. 59.

⁽⁴⁰⁾ V. Dr. Intern. public, tr. Ch. Antoine, Paris, 1885, No. 199 și 230.

⁽⁴¹⁾ V. Precis de Dr. des gens modern de l'Europe, Paris, 1864, T. I, p. 192 și 193.

⁽³⁵⁾ V. Despagnet, Dr. inter. prive, p. 60--61 și publ. 491-492.

⁽³⁶⁾ V. *Tratate și convențiuni*, p. XIV—XXX.

⁽³⁷⁾ V. F. des Martens, *Traité de Dr. international*; tr. du Russe, Paris, 1882, T. I, p. 24.

Ideia de retorsiune ne sugerează naturalmente următoarea argumentare. Regulamentul nostru consular din 1880, cum am văzut, dă în căderea consulilor noștri aceleași drepturi ca și tribunalelor în materie de tutelă și curatelă (art. 90, al. II); dreptul de a pune sigiliile, a face inventariul și de a administra succesiunile naționalilor români (art. 120 al. IV, V, VI). În virtutea căruia așezământ internațional, pot consulii noștri îndeplini în străinătate însărcinările lor legale? În genere nu le pot îndeplini de cât pe temeiul curteniei, *comitas gentium*, a unei concesiuni bene vole din partea statelor străine; — apoi este cunoscut că această teorie emanamente utilitară⁽⁴²⁾ de obicei e subordonată condițiunii de reciprocitate; așa fiind cum vom putea oare obține rezultatul dorit, cum vom putea evita a zădărnici efectul practic al dispozițiilor noastre legale, dacă nu am recunoaște drepturi similare consulilor statelor străine aflați pe teritoriul nostru? căci în definitiv, cum s'a observat, teoria curteniei nu e de cât adaptarea la relațiile internaționale a preceptului de morală: *nu face altuia ceia ce nu ți place a ți se face ție*⁽⁴³⁾. Dar pe lângă acea, această recunoaștere din partea statului român a imunității consulilor străini, rezultând dintr'un us constant, face să nască nu numai o îndatorire de ordine morală din parte-ne, — dar și a unei îndatoriri convenționale ce reese din acordarea exequatorului, autorizării date consulilor străini respectiv să funcționeze în condițiile usurilor internaționale și cu titlu de reciprocitate. «Dreptul internațional este un compromis de interese între statele care fac parte din comunitatea internațională» ne zice F. de Martens⁽⁴⁴⁾.

Cu ocaziunea cesiunii de a se ști dacă o căsătorie celebrată înaintea unui consul sau agent diplomatic, poate fi valabilă pretutindeni ca formă, d-l Renault, eminentul profesor al facultății de drept din Paris, într'una din ședințele conferinței de la Haga, a făcut o declarațiune care merită a fi citată, căci e referitoare la o situațiune juridică ce are o asemănare perfectă cu aceia care ne preocupă. Dânsul a zis: «Dacă într'o țară, legislațiunea dă consulilor acestei țări dreptul de a celebra căsătoriile naționalilor lor, nu se poate oare rațional conchide, că o atare legislațiune nu se opune ca și consulii străini să celebreze căsătoriile pe teritoriul lor?»⁽⁴⁵⁾.

O ultimă considerație ce trebuie să se aieve în vedere, este aceia ce ne este semnalată de Calvo; dânsul ne zice: «toți publiciștii de acord asupra acestui punct, cu rațiunea chiar a lucrurilor, admit că o serie de tratate resolvând într'un mod uniform o cesiune identică, se poate considera ca traducând opiniunea chiar a națiunilor asupra materiei»⁽⁴⁶⁾.

Or, toate tratatele consulare încheiate între state dau consulilor respectiv un drept de administrare judiciară cu privire la tutele și succesiuni, recunoscând unele competența consulilor, chiar când ar fi în joc interese a unor persoane capabile.

⁽⁴²⁾ P. Fiore, T. I, pag. 188, nota. «Dacă statele și fac concesiuni mutuale e pentru a și apăra propriile lor interese». (Ch. Antoine).

⁽⁴³⁾ Idem.

⁽⁴⁴⁾ V. Op. cit., T. I, pag. 12.

⁽⁴⁵⁾ V. Journal de Dr. intern. privé, Clunet, anul 1895, p. 473.

⁽⁴⁶⁾ V. T. I, § Calvo, 29.

Pentru a conchide dar asupra cesiunii de a se ști: dacă consulii statelor, cu care n'avem tratate consulare au drepturi de a regula tutele și a administra succesiunile naționalilor lor, susțineam: că privită cesiunea sub punct de vedere al principiilor generale recunoscute de dreptul ginților, a usurilor internaționale, a practicei urmate la noi, a dreptului de reciprocitate dedusă din propria noastră legislațiune, a modului uniform cum toate tratatele de această natură învederează cesiunea în sineși, îmi pare că răspunsul afirmativ se impune.

— S'a susținut, că, pe temeiul art. 11 din Cod civil: care dispune că străinii se vor bucura în deobște în România de aceleași drepturi civile de cari se bucură și românii, a art. 54 Cod Pr. civ. care dă în căderea tribunalelor noastre prigonirile împričinaților străini, — s'ar putea provoca organizarea unei tutele privitoare la un minor străin și la administrarea succesiunii ce i s'ar cuveni, de autoritățile judiciare române, fără a se ține seamă de usurile internaționale cari ar statornici contrariul, — de oare ce aceste usuri nu pot avea valoarea juridică a unui tratat; iar pe de alta se adaogă că trebuie a se recunoaște unui străin dreptul de a putea înlătura aceste usuri, spre a invoca facultatea ce i încuviințează Cod. civil prin art. 11.

Această dispoziție de lege nu mi pare a avea înțelesul absolut ce voește a i se da. Modul său de redacțiune, cuvintele «*în deobște*» întrebuițate, și frasa finală «*afară de casurile unde legea ar fi hotărât alt-fel*», lasă să se vadă că e vorba de o regulă generală, care admite excepțiuni și e supusă la oareși-care temperamente.

Legiuitorii Cod. civil, cunoscători de starea legislațiunii din acea epocă, n'au putut a se gândi între altele, făcând aceste restricțiuni, de cât la legile prohibitive în privința străinilor, precum: la decretul din 19 August 1864 care interzicea unui străin ne creștin, de a putea cumpăra imobile; — dar mai ales dânsii prin cuvintele *în deobște* de bună seamă s'au referit la practica urmată pe acel timp, a principiilor dreptului ginților, a usurilor internaționale deja stabilite, că interesele străinilor în anumite casuri, cum de ex. în acelea ce ne preocupă, să se lase autorităților consulare a le regula.

Nu cred că se poate dară interpreta cugetul legiuitorului în sensul acela de a schimba ordinea de jurisdicțiune, regulele de competență, la o epocă când se recunoaște la noi, ca și la alte state deja intrate în comunitatea internațională, consulilor străini dreptul de a putea face acte de administrațiune judiciară.

În ori și ce chip, dispozițiunile art. 11 Cod. civ. ca și acelea ale art. 54 Pr. civ. recunoscând străinilor drepturi civile și prin urmare acela d'a figura ca împricinat înaintea tribunalelor române, nu implică în sineși ideia îndatoririi acestora d'a judeca causele ce i se deferă, în cas când gădesc că nu au căderea de a o face în baza unor tratate sau unor usuri internaționale cu putere de lege.

Admițând din cele expuse, că usurile internaționale de o natură constantă pot servi ca fundament juridic ca și tratatele, trebuie a admite și aceleași consecințe ce pot decurge dintr'ênsele și anume: că precum statele și naționalii lor respectiv

nu pot înlătura clauza unui tratat sub cuvânt că dreptul comun le este mai folositor, tot acelaș efect juridic trebuie să se producă și în casurile de aplicațiune a usurilor internaționale.

S'ar putea dară susține că o instanță de fond, care ar motiva competența tribunalelor române, în ipotesa în care raționăm, întemeindu-se pe împrejurarea că în lipsa unui tratat consular, usurile internaționale nu au putere juridică îndestulătoare pentru a împedica pe un străin de a putea invoca dispozițiile art. 11 Cod civil, cred, că ar da o hotărîre cu călcare de lege, ast-fel cum glăsuește art. 38 din legea organică a acestei Inalte Curți.

Garsonnet, regretatul decan al facultăței de drept din Paris, comentând dispozițiunea din legislațiunea franceză, corespunzătoare cu cea a art. 38 al legii noastre organice asupra Curții de casațiune, zice: cuvântul de «lege» trebuie a se explica în înțelesul cel mai larg, (într'acest sens se exprimă și Dalloz)⁽⁴⁷⁾ și Chénon⁽⁴⁸⁾ și că între altele densus cuprinde și sensul de violare a unor dispozițiuni rezultând din principiile dreptului ginților universal recunoscute⁽⁴⁹⁾. Or, o instanță judecătorească care ar necotiți usul internațional, nu ar viola numai unul din principiile dr. ginților ci ar viola acest drept în esența sa de oare ce cum am zis acest obicei succesiv și constant, de o durată lungă, păstrat în anumite cazuri care constitue usul, formează unul din bazele fundamentale ale dreptului internațional pozitiv, și este asimilat unui tratat. Sub punctul vedere al dr. internațional respectarea usului, dar, e obligatoriu pentru tribunale și prin urmare 'mi pare că violarea sa ar putea forma un motiv de casare a unei hotărîri judecătorești. Această teorie 'mi pare cu atât mai admisibilă într'o legislațiune ca a noastră, care consacră într'un mod categoric principiul, că consuli au căderea de a regula tutelele și administra succesiunile naționalilor români.

Cred dar că precum judecătorii noștri consulari exercitând jurisdicțiunea lor sunt ținuti a se conforma usurilor considerate ca reguli de drept privat (art. 23 din legea organizării Ministerului de externe) de asemenea judecătorii dreptului comun, corpurile noastre judecătorești, sunt ținute a considera usurile, intrate în domeniul dreptului internațional public și care serv de bază raporturilor noastre cu cele-l'alte state, ca având putere de lege.

— S'a pretins că sfera de acțiune a puterii executive fiind mărginită prin constituțiune și legi, ori ce măsură sau act în deafară de prescripțiunile acestor două așezăminte, nu au putere îndatoritoare pentru instanțele judecătorești.

E a nu voi cine-va a'și da seama exactă a deosebirei ce desparte natura unuia sau mai multe acte isolate făptuite de cutare Ministru—care ca și instrucțiunile și circularile ministeriale nu sunt sustrate aprecierii legale ce sunt în drept autoritățile judiciare a le da—cu acea serie succesivă de acte uniforme, petrecute între două state, într'un

spațiu de timp îndelungat, pe baza unei înțelegeri comune, pentru a putea contesta serios valoarea juridică, autoritatea efectivă a acesteia seriei successive de acte, a cutumelor sau usurilor internaționale. Intr'adevăr, puterea executivă se manifestă atât prin acte de pură administrație cât și prin acelea de acte de guvernământ. «Guvernământul, ne zice *Ducrocq*, e porțiunea puterii executive care are de misiune de a dirige țara pe căile dezvoltării sale interioare și relațiunile sale exterioare, pe când administrațiunea e complementul și acțiunea sa vitală»⁽⁵⁰⁾. În calitate de putere guvernamentală⁽⁵¹⁾, în deafară de măsuri generale privitoare la executarea legilor, miniștri, cum se știe, în unele cazuri, au drepturi de a face acte de complectă suveranitate în virtutea unei delegațiuni implicite ce li se recunosc prin natura funcțiunei lor. — Așa în lipsa unui tractat formal de extrădare, în genere se recunoaște unui guvern dreptul de a putea încuviința o cerere de extrădare ce i s'ar face de un stat străin; tot asemenea, în lipsa unei legi speciale asupra condițiunei străinilor, nu s'ar putea contesta unui guvern dreptul de a expulsa pe un străin după teritoriul său, dacă prezența sa ar constitui un pericol pentru liniștea statului, atât sub punctul de vedere al ordinii interioare, cât și a bunelor relațiuni ce trebuie să se întrețină cu statele străine. Precum dară teoria actelor de guvernământ se aplică la cazuri de asemenea natură, de asemenea acțiunea guvernamentală se exercită în raporturile internaționale cu un caracter poate și mai pronunțat cu privire la jurisdicțiunea consulară. De aceea susțin că diferitele noastre guverne, exercitând această putere guvernamentală, în vederea unor interese comune ale noastre cu acelea a altor state, a putut continua o stare de lucruri existentă la punerea în aplicare a Constituțiunei ce ne cărmuește cu privire la jurisdicțiunea consulară străină, — cu atribuțiuni restrânse,—și după complectă noastră neatârnare politică; că printr'o practică continuă, ce a reunit condițiuni de timp și uniformitate constantă, acea stare de lucruri a putut a se transforma într'un us, care, după principiile generalmente admise de dreptul ginților, putând servi de titlu juridic fie-cărui stat, are putere îndatoritoare pentru autoritățile publice respective ale fie-cărui dintr'ênsele, căci cum s'a observat «e un ce esențial de a se pătrunde de această idee, că dreptul pozitiv nu se formează prin concursul tribunalelor chemate a'l aplica, ci prin asentimentul general a subiectelor acestui drept»⁽⁵²⁾.

Pe lângă aceia, nu trebuie să perdem din vedere mult întemeiata considerațiune semnalată de Despagnet că usurile sau cutumele sunt «expresiunea conștiinței juridice și a necesităților de fapt, abstracțiune făcându-se de ingerența arbitrară și adesea ori factice a unui legiuitor; tăria care se afirmă prin generalitate și permanență în aplica-

⁽⁵⁰⁾ V. *Traité de droit administratif*, T. I, No. 64.

⁽⁵¹⁾ Caracterul ei esențial, (a puterii executive) zice *Blunsthli*, e autoritatea, are direcțiunea generală a statului, guvernământul său politic adevăratul său nume e putere guvernamentală. (*Théorie générale de l'Etat*, traduit de *Algemand* par *Armand de Riedmetten*, Paris, 1877, pag. 444 și 447).

⁽⁵²⁾ V. *Despagnet*, *Droit Intern. pub.*, pag. 43.

⁽⁴⁷⁾ *Supl. Repert. Cass. N. 285.*

⁽⁴⁸⁾ V. *Origines, conditions et effets de la Cassation* (mémoire couronné par la Faculté de dr. de Paris) p. . .

⁽⁴⁹⁾ V. *Traité Théor. et pratique de Procédure*, Paris, 1894, T. V, p. 571—573.

ține; înlesnirea evoluției progresive, care urmează fluctuațiunea ideilor și faptelor, fără a fi oprită prin punerea în mișcare tot-d'a-una laborioasă a unei modificări legislative» (53).

În vederea încercărilor infructuoase ce s'a făcut la noi de a se putea încheia și alte tratate consulare, în deafară de cele existente, aceste considerațiuni mi par că sunt de o aplicațiune cu totul topică la noi.

— Dar ni se poate obiecta că prin aplicațiunea unei asemenea teorii se violează marele principiu constituțional a separației puterilor statelor. La această obiecțiune am putea răspunde cu Blunsthli: că separația complectă a puterilor statelor ar desface unitatea, ar rupe corpul social. Membrele corpului fizic de și distincte, sunt legate între dênsele. Statul de asemenea, zice dênsul, cere divisiunea și legătura puterilor și nu comportă separațiunea lor (54).

O replică însă cu totul satisfăcătoare la această obiecțiune ipotetică o găsec magistrul formulată într'o lucrare cu totul meritorie a lui Saint-Girons. El se exprimă ast-fel: «trebuia a se respecta un principiu în bunele sale consecințe și a'l supune la excepțiuni, restricțiuni, îndată ce poate deveni periculos. Trebuie a se feri cine-va cu multă grijă, în materie politică, de exces de logică, și a evita adorațiunea oarbă (fetichisme) a abstracțiunilor. Am observat de multe ori pericolele separațiunii absolute a puterilor: trebuie din contra, uniunea combinată cu independența. Dacă puterile și autoritățile nu sunt unite în acțiunea lor socială și independente în existența lor proprie, dacă izolarea e complectă, se va ajunge la imobilitate sau la conflicte fără a putea eși dintr'însele» (55).

Într'adevăr, izolarea puterilor, separarea lor complectă, e negațiunea unei societăți politice, a statului. Puterile publice trebuiesc a fi autonome, independente în constituțiunea lor organică, nu mai puțin însă pentru funcționarea lor într'un mod armonic, legătura dintre dênsele nu trebuie a fi complect desfăcută. Ținând dar seamă de modul cum știința politică, regulile dreptului constituțional, ne indică că trebuie a aplica principiul separațiunii puterilor statului, cred că nu se poate susține că urmările juridice ce pot decurge dintr'un act de guvernământ, din exercițiul drepturilor inerente puterii executive, pot fi privite ca o violare a principiului separațiunii puterilor.

— O ultimă cestiune. Cine are căderea de a interpreta un tratat consular sau usurile internaționale? Acest drept aparține puterii guvernamentale sau tribunalelor?

S'a pretins că interpretarea unui tratat trebuie a se rezerva într'un mod exclusiv autorităților judiciare, căci numai dênsele sunt în pozițiune a nu ține seamă de considerațiuni politice cărora adesea ori sunt sacrificate interesele private; de altminterlea, se adaogă, dacă puterii guvernamentale îi displace soluțiunile date de tribunale în această

privință și găsește că sunt vătămătoare relațiilor sale cu statele străine, nu are de cât a face cu aceste state convențiuni adiționale, explicative (56).

Motivul invocat, pe lângă aceia că este contestabil în sineși, căci puterile publice nu sunt în definitiv chemate de cât ași da toate împreună concursul lor pentru organizarea justiției în stat în înțelesul cel mai larg al cuvântului, prin urmare nu e de presupus că vre-una dintr'însele se vor abate de la această linie de purtare, dar apoi soluțiunea propusă este cu totul nepractică, căci ocaziunile când se simte trebuința a se interpreta o convențiune, pot fi frecvente, ori, e imposibil a se pretinde, că trebuie a se adăsta pentru a se putea da soluțiunea cuvenită unui litigiū, convocarea camerilor legislative, pentru a li se supune cazul interpretării unei clause obscure sau îndoiioase a textului unei convențiuni.

Acest sistem dar nu cred că se poate susține și de acia s'a propus un sistem ce doctrina străină și jurisprudența franceză împărtășesc.

Doctrina face o distincțiune importantă. Din împrejurarea că un tractat are caracterul unui contract sinalagmatic precum și a unei legi, se decide că în cazul când o contestațiune ar avea de obiect interese private cum de ex. un drept de proprietate, de moștenire, autoritățile judecătorești, stabilește dênsla, chemate a aplica un tractat sunt naturalmente competente a interpreta. În cazul însă când contestațiunea ar avea de obiect o cestiune privitoare la natura și întinderea raporturilor internaționale a părților contractante, interpretarea nu se poate face de cât de aceste părți chiar, adică de puterea guvernamentală sau de un arbitru ales de dênsla.

De exemplu dacă contestațiunea are de obiect cestiunea de a se ști care sunt imunitățile ce sunt recunoscute consulilor printr'un tractat, tribunalul n'ar avea căderea a interpreta convențiunea internațională, de oare-ce competența consulară fiind de natură a influența asupra bunelor raporturi dintre state e considerată ca o cestiune de ordine publică, ce numai puterii guvernamentale trebuie a i se rezerva dreptul a interpreta. În această ordine de idei cu drept cuvânt s'a susținut, cu privire la o cestiune care presintă analogie perfectă cu aceia ce ne preocupă: «dacă ar fi fost vorba de imunitățile consulare, de drepturile reprezentantului suveranității unui stat străin la noi ca atare, am înțelege ca să ni se vorbească de competența exclusivă a puterii executive, căci atunci n'ar fi de resolut o cestiune de drept internațional privat, care e de competența puterii judecătorești, ci o cestiune de drept internațional public, care e de competența puterii executive» (57).

Opinia unui procuror al Curței de casațiune din Franța exprimată cu ocaziunea unor concluziuni luate, imi pare că dă adevărata măsură acestor distincțiuni: «în această materie, zice dênsul, trebuie a se întreba cine-va dacă hotărârea ce este a se pronunța de tribunalul francez, e de natură a

(53) V. op. cit., pag 61.

(54) V. Blunsthli, Théorie générale de l'Etat, id. p. 448.

(55) V. Essai sur la Séparation du Pouvoirs, ouvrage couronné par l'Académie de sciences morales et politique, Paris, 1881, p. 557.

(56) V. Études sur la compétence civile à l'égard des Etats étrangers par P. de Paepe, conseiller la Cour de cassation, Bruxelles, 1894, p. 292.

(57) V. Curierul Judiciar, No. 37 de la 17 Maiu 1901, pag. 294.

cere aprecierea unui act emanat de la un guvern străin, și ar avea de urmare a influența asupra relațiilor acestui guvern cu guvernul național.—In acest cas autoritatea judiciară trebuie a trimite acestuia chestiunea ce este de rezolvat». Această teorie îmi pare că e dezvoltarea ideii deja formulată de Blunshli în tratatul său de drept public unde spune că: «raporturile juridice ale statului sunt de competența guvernului; acea a persoanelor private aparține jurisdicțiunilor»⁽⁵⁸⁾. Asupra acestei chestiuni găsim util a reproduce și opiniunea unui profesor de la facultatea de drept din Montpellier. Dânsul se exprimă ast-fel: «Refusăm tribunalelor unei națiuni dreptul de a interpreta un act internațional când guvernele contractante sunt interesate la această interpretare pentru că aceste guverne nu sunt justițiabile de tribunalele indicate. Dar când chestiunea nu se agită de cât între simpli particulari și când guvernele străine sunt desinteresate, așa în cât decisiunea judecătorului să nu le poată vătăma în nici un cas, nu mai e nici un motiv pentru a declina competența acestui judecător și a-i refusa dreptul de a refusa diferendul care îi e supus. Ar putea fi în unele casuri o chestiune delicată de a decide dacă guvernele străine pot să se intereseze de litigiu; aceasta va constitui o chestiune de fapt cum se întâlnesc atâtea în controversele juridice; *tribunalele vor trebui neapărat să procedă cu prudență și să țină seamă mult în această materie de reprezentățiunile guvernului lor*»⁽⁵⁹⁾.

Ca aplicațiune a acestei teorii se conchide că tribunalele ar săvârși un exces de putere, ar viola principiul separației puterilor dacă s'ar abate de la această regulă⁽⁶⁰⁾.

Jurisprudența francesă e în același sens⁽⁶¹⁾.

— In ceia-ce privește usurile internaționale dânsese având caracterul unei convențiuni tacite intervenite între state, îmi pare că puterea guvernamentală adică factorile constituțional prin mijlocirea căruia s'a stabilit aceste usuri, sunt singurile în drept ale interpreta, bine înțeles, cu rezervă tribunalelor, a face aplicațiunea lor la chestiuni referitoare la dreptul privat. In acest sens trebuie cred a se înțelege ceea ce ne spune P. Fiore «că raporturile de la stat la stat nu se pot naște de cât prin consentimentul guvernelor; ele pot singure a le crea, modifica sau a face să înceteze».

— *Mă resum:* In țările creștine jurisdicțiunea consulară, țărnută în anumite casuri, de la genesa instituțiunei ei și până azi, s'a transmis printr'un us constant în practica internațională. De și în principiu această jurisdicțiune consulară constituie o restricțiune la suveranitatea teritorială a unei țări, totuși în vederea bunelor relațiuni ce trebuie să existe

între state, a reglementării într'un mod satisfăcător a intereselor naționalilor lor respectivi, putem zice că azi face parte din patrimoniul comun al tuturor popoarelor civilizate, este expresiunea conștiinței lor juridice, a unui us generalmente admis, și care deci se impune ori-cărui stat care face parte din comunitatea internațională; nu e dar de temut că statul român o va nesocoti la o epocă, când însuși a organizat exercițiul ei prin legi și regulamente, când printr'un curent științific bine accentuat, creat de autorii și publiciștii dreptului internațional, se tinde a i se da o aplicare din ce în ce mai extensivă.

Domnule Procuror general,

Curtea a ascultat cu o vie plăcere discursul ce a'ți ținut despre jurisdicțiunea consulară la noi. A'ți tratat acest subiect cu știința și talentul ce vă sunt proprii.

Chestiunea este importantă.

Ea a ocupat coferința de la Paris în anul 1858 mai multe ședințe unde s'a tratat abolițiunea ei. Protocolul 18 al convențiunei din Paris din 1858 este încă astăzi plin de învățăminte în această chestiune. Eu însă astăzi îmi voi permite a examina starea justiției și condițiunile ei de existență.

Mulți se plâng de hotărârile judecătorești, și este lucru firesc, de oare-ce partea care perde era convinsă de la început că dânsa avea dreptate.

Unii pun amor propriu în afacerile judecătorești contra adversarului și de necaz și pismă urmăresc procesele.

Când patimile și slăbiciunile lor sufletești nu sunt satisfăcute, atunci ei se năpustesc asupra judecătorilor, pe cari îi acuză de nedreptăți. Ast-fel, unii împričinați, condamnați să taie crăcile unui arbore care trec peste zidul vecinului, nu se mulțumesc pe hotărîrea primilor judecători și percurg toate instanțele judecătorești, alții iar pentru că sunt condamnați în civil la 26 lei. Dânsii alergă la toate instanțele judecătorești fiind-că se cred pe nedrept osândiți de instanțele inferioare, căci de sigur nu valoarea condamnățiunei: câte-va crăci și 26 de lei, îi face să alerge la instanțe superioare.

Vom cerceta dar dacă lipsa de încredere în justiție este justificată.

Mulți fără să-și dea seama de greutatea cuvintelor spun în gura mare că judecătorul cutare a făcut hatâr, ba că o Curte chiar întreagă a fost părtinitoare.

Este adevărat că în viața socială a face un hatâr este o faptă nobilă, fiind că adesea ca să faci un hatâr trebuie ca să faci câte-odată un sacrificiu, și tot-d'auna faci un serviciu altui om cu desinteresare.

Insă tot ast-fel este și în afacerile judecătorești?

Ca să faci un serviciu unei părți în procesul ce are,

⁽⁵⁸⁾ V. Droit public général, tradus de A. Riedmetten, Paris, 1881, p. 282.

⁽⁵⁹⁾ V. des actes de gouvernement par Bremond,—Revue du Droit public et de la science politique. Année, 1896; No. 1, pag. 51.

⁽⁶⁰⁾ P. Fiore, Dr. public intr., T. II, p. 408—411; —Daloz Suppl. repert., Cas. No. 289. — F. Despagne, Dr. intr. privé, pag. 61 și 62; Dr. intr. publ. p. 493.

⁽⁶¹⁾ Curtea de casație. Daloz 61. 1. 687; 78. 1. 137; 85. 1. 302.

ca să'i faci un hatâr, trebuie neapărat să nedreptătești pe cea-laltă parte litigantă.

Și cât de gravă această acuzațiune este se poate înțelege din următoarea comparațiune :

Un împricinat vine de la țară în oraș să se întâlnească la judecată și în pădure îi ies hoții înainte ; el se apără de dârșii, trage focuri și 'și păstrează averea. Acelaș călător se află desarmat d'înaintea unui judecător părtinitor ; el își pierde starea fără a se putea apăra.

Nu vedeți la ce rezultate dezastruoase ar conduce un hatâr judecătoresc ?

Nu mai bărbați, cari nu se ocupă cu afacerile judiciare pot emite atari idei.

Juriștii însă, avocații, profesorii și judecătorii au deplină conștiință de gravitatea rezultatelor unui hatâr.

Prin apărarea ce fac judecătorilor și sentențelor judecătorești ei nu voiu să înțeleg că sunt perfecte și că nu se mai pot îmbunătăți, nu numai la noi, dar în genere mai la toate popoarele ; însă trebuie cu toții să ne căsnim să readucem la adevăratele lor proporțiuni diferitele noțiuni de drept și de dreptate, precum și critica ce se poate face hotărârilor judecătorești.

Dacă dar în majoritate plângerile contra justiției sunt nejustificate, se poate ca în alte cazuri să fie întemeiate.

Pentru ca să putem judeca despre valoarea juridică a unei hotărâri trebuie neapărat să ne dăm seamă de ce este dreptate.

Școala filosofilor stoicieni, și după dârșii jurisconsultii romani, a căror doctrină a străbătut secolii, având încă astă-zî autoritate, ziceau că dreptatea este : «suum cui que tribuere».

Însă noi magistrații nu ne mai mulțumim astă-zî numai cu această definițiune și ne întrebăm încă : «quid autem suum cui que sit» ?

Mă voi încerca dar astăzi a cerceta «ce este dreptatea».

Este bine înțeles că studiul acesta, din punctul de vedere filosofic, este cu totul străin cercetărilor mele de astăzi. El se găsește în cărțile cari tratează despre filosofia dreptului, sau despre dreptul natural, și l'am urmat fie-care din noi pe băncile Universităților.

Astăzi mă voi încerca a studia cestiunea, din punctul de vedere al juristului, dintr'un punct de vedere practic.

Noi toți juriști și judecători, și avocați, și profesori, suntem înțeleși asupra unei axiome : că judecătorul este obligat să aplice exact legea, să judece după lege, iar nu după convincțiunile sale, să dea dreptate celui care are legea în favoarea sa, iar nu celui care escită mila și comiserățiunea noastră, să nu judece procesul plecând din alte puncte de vedere, străine afacerii, precum din punctul de vedere al ideilor dominante în fie-care epocă de politică sau de religiune, nici din punctul de vedere al părților litigante.

Contra justiției pretutindenți și toată lumea se plânge, de oare-ce o parte trebuie neapărat într'un proces să piarză și dârșea naturalmente rămâne nemulțumită și amarată.

Dar partea care a pierdut poate avea în unele ca-

suri tocmai dârșea dreptate, și tânguirile ei să fie justificate.

Ne întrebăm dar dacă nu putem găsi cumva un criterium după care să cunoaștem dacă o parte se plânge cu drept de nedreptate, ce i s'a făcut, sau, dacă tânguirile ei sunt numai răsunetele unui caracter melancolic, ale unei inimă amarate, care, aruncă toate supărările ei asupra justiției.

Mulți pierd procesele fiind-că nu au făcut actele în regulă, și ei vor ca judecătorii în urmă să le îndrepteze greșelile. Aceștia aruncă rău vina pe judecători c'au pierdut averea în loc să 'și impute sieși ignoranța și neglijența.

Când din ignoranța legilor, și prin urmare din nepaza formelor, o parte a pierdut procesul, este de vină, sau legislațiunea care este complicată sau partea litigantă care le ignorează ; judecătorul însă în nici într'un cas.

Când judecătorul este de vină că a condamnat pe o parte pe nedrept, legislația a prevădut pedepse contra aceluși judecător, sau pedepse disciplinare sau răspunderi civile.

În Italia chiar o comisiune de jurați, în anii din urmă, a fost dată în judecată pentru că primise mită și achitase niște criminali.

Dar cum n'am vădut încă la noi judecători pedepșiți sau acuzați până acum, de aceea am susținut că părțile nu pierd procesul de cât din alte cauze, iar nu din cauza unei rele judecăți.

Voiu esamina dar astă-zî ce este :

- Dreptate și adevăr.
- Dreptate după procedura civilă.
- Justiția de salon.
- Dreptate și equitate.
- Justiția și mijlocia.
- Justiția și misericordia.
- Justiția de cabinet.
- Justiția legislativă.
- Justiția în diplomație.
- Justiția după Codul militar.
- Dreptatea și rațiunea de stat.
- Dreptatea și șicana.
- Noțiunea Românilor despre dreptate și drept.

Fie-care proces se compune din două părți, dintr'una care este formată prin cestiunile de fapt, și din alta care constituie cestiunile de drept.

Câte-odată cestiunile de drept sunt simple și indiscutabile și numai cestiunile de fapt obscure și îndoișoare.

Ne aducem încă aminte de procesul Tishborn care s'a petrecut în zilele noastre în Anglia.

Murind sir Robert Tishborn, s'a prezentat un domn care pretindea că este fiul, Roger Tishborn, dispărut de altminteri de mult, și a reclamat succesiunea care se urca la mai multe milioane. Ca să'și constate identitatea ei a produs 85 de martori într'u dovedirea faptelor, recunoascerea lui de către veduva răposatului Tishborn, presupusa lui mamă, precum și povestirea ce făcea despre viața și faptele presupusului său părinte decedat. În timp de 103 zile cât a ținut procesul

s'a dovedit prin alți 17 contra-martori, prin contradicțiunile sale și prin alte probe că dânsul era un simplu impostor, iar nu adevăratul fiu Tishborn.

Opiniunea publică se interesase la acest proces, ea dorea să știe care este adevărul, și se formase societăți pentru a se putea continua procesul, a se susține cheltuielile și a se descoperi adevărul.

După ce i s'a respins acțiunea, el a fost condamnat în criminal pentru înșelăciune și sperjur.

Atât în închisoare, cât și după ce se liberase, el susținea tot că este adevăratul fiu Roger Tishborn, ținea conferințe și se arăta publicului prin cafenele pentru bani. Când n'a mai putut câștiga cu modul acesta existența de toate zilele, atunci dânsul și-a vândut memoriile unei reviste engleze «The People» în care mărturisise că nu este adevăratul fiu Roger Tishborn, pierit de mult într'un naufragiu, ci Arthur Orton, calfă de măcelar.

Și la noi s'a întâmplat în secolul trecut procese celebre, unde faptele erau incerte.

Vă voi citi o anafora inedită, care denotă serioșitatea vechilor judecători. În genere, vechii judecători, în vechile procese pertractate la noi, se preocupau mai cu seamă de descoperirea adevărului.

Cestiunile de drept nu erau complicate și controversate pe atunci, cestiunile de procedură se reduceau la citațiunile simple și cestiunile prejudiciale, cestiunile de nulități, mai necunoscute.

Iată anaforaua, pe care o transcriu literal; ea este din anul 1692, pronunțată de Constantin Voevod Cantemir și nepublicată încă.

«Eü Constantin Voevod, din mila Domnului, Domn întregii Moldove».

«Adică au venit dinaintea Domniei mele și înaintea a lor noștri moldovenești boiari, a mari și a mică, boiarinul nostru Ion Abaza Postelnicul, de s'a pârât de față cu soacra sa Maricuța Vorniceasa și cu toți cununații lui, zicând Ion Abaza Postelnicul, cum după logodna ce au fost făcut cu fata Maricuței Vornicesei, mersău Ion Abaza Postelnicul să strice ace logodnă. Iar Maricuța Vorniceasa văzând că se strică Abaza Postelnicul logodna, și au dăruit, că și va cumpăra un sat unde și va place, neplăcându și moșiile ce au fost având ei; Și au zis că și va da și morile de la Putna de pe gârlă și și-au făcut și scrisoare la mâna lui Ion Abaza, și ne având ce i face au primit, și dupre ce i-au luat fata Măricuței, cerșind aceste câte mai sus scrie, ea n'a vrut să și de, tăgăduindu și cum n'a zis că și va cumpăra sat sau să și de morile, și s'a tăgăduit și de scrisoare, cum nu i-au făcut-o domnia ei.

«Văzând că și tăgăduiaște, am socotit împreună cu tot sfatul nostru ca să giure Maricuța Vorniceasa cu doi oameni care și va pune Abaza Postelnicul, și i-am trimis la credinciosul boiarinul nostru, Dumnealui Preda Paladi, vel armaș, ca să cheme pre acei doi oameni care și va pune Abaza Postelnicul să giure, și de vor giura să o lase Ion Abaza Postelnicul în bună pace pe Vorniceasa, iar nevrând să giure, să pliniască prețul, precum a socotit, acelu sat, și să fie Abaza și morile de la Putna; și i-au pus giurători pe Chiriac Bujoranul

și pe Toderița, ginerile Vornicesei, și puindu și, Preda Armașul pe aceste să giure, ei n'a vrut să giure, nici singură Maricuța Vorniceasa n'a vrut să giure.

«Dumnealui Armașul văzând că nu vor să giure nici unii, după porunca Domniei mele au plinit prețul satului, etc.»

Din această carte Domnească vedem că, Domnul împreună cu sfatul său de boeri, în fața afirmațiunilor postelnicului Abaza că i s'a făgăduit zestre și că nu i s'a dat și în fața negațiunilor Vornicesei Maricuța, soacra, că nu i-a făgăduit nici-o zestre și că înscrisul dat la mâna ginerelui său nu este al ei, Domnul și boerii, ca să descopere adevărul, i-a dat Vornicesei jurământ; însă Domnul și sfatul de boieri n'a vrut să se încrează numai în jurământul ei și au ordonat să jure și alți doi oameni (cari se chemău în legislațiunea după atunci giurători, pe nemțește (Ei des helfer) și pe franțuzește (co jureurs) și Domnul cu boierii au mai ordonat ca acești doi martori să nu fie aduși de dânsa ci propuși de adversarul ei postelnicul Abaza, ginerele ei. — Postelnicul Abaza a propus ca martori, pe Toderița, care erea chiar ginerile Vornicesei, și pe Chiriac Bujoranul.

Atât Vorniceasa cât și acești giurători, puși dinaintea divinității și a conștiinței lor, n'a vrut să giure strâmb, și ast-fel, ori-ce dubiu și incertitudine în proces a dispărut și adevărul a răsarit pentru toți cum că Vorniceasa făgăduise acea zestre în realitate și că n'o dedese.

Când dar judecătorul a descoperit într'un mod îndubitabil adevărul într'un proces, atunci el a fost drept a dat o hotărîre dreaptă și plângerile contra lui și a hotărîrei sunt neîntemeiate.

În cazul acesta Justiție și Adevăr sunt identice și aceasta se întâlnește mai cu seamă în procesele criminale.

Când din contra s'a pronunțat o hotărîre rea, basată pe: fapte neadeverate, atunci toată lumea este de vină pentru nedreptatea comisă, nu numai judecătorii; sunt egali responsabili părțile litigante, avocații, martorii și toți auxiliarii justiției cari au indus în eroare justiția.

Vedem dar lesne că casurile unde numai judecătorul ar fi de vină pentru pronunțarea unei hotărîri nedrepte nu pot fi de cât foarte rari.

De și o parte are toată dreptatea în fond însă dacă omite termenul procedurii sau formele ei își pierde procesul.

Mai adesea părțile nu fac acte deslușite sau nu le fac conform legii, și judecătorul silit să judece după actele scrise dă dreptate celui care are în partea sa conținutul actului, și care câte-odată este partea cea mai șireată dintre cele două părți contractante, ast-fel că cel mai puțin șiret și cel inocent să vede osândit.

Dar judecătorul este de vină?

Mulți nu pricep că un împrișinat, având toată dreptatea, poate să piardă procesul, dacă nu observă formele și termenul procedurii.

Mulți critică justiția după noțiunile lor de drept, iar nu după cerințele legii.

Mulți se miră cum tribunalele au putut achita pe cutare fur, pe cutare abuzător de încredere, pe cutare casier delapidator.

Legile, și mai vărtos cele criminale, edictează anume condițiunile în care o lege poate fi aplicată. Aceasta mai cu seamă se cere la legile penale; și bărbații cari nu cunosc legile se încumetează a critica decisiunile judecătorești; dar cine nu știe câtă deosebire există între dolul civil și dolul criminal.

Această critică de salon n'are nici-o bază științifică, nu poate fi luată de normă pentru a examina și decide dacă o sentență judecătorească este dreaptă sau nu.

Critica aceasta basându-se pe idei și principii de drept eronate, pe ignoranța dreptului, nu este justificată.

Mulți cred că este mai bine a judeca după echitate de cât după dreptate.

Unul a ridicat un zid mare, un hotel sau un palat, nerespectând limita vecinului, de și a fost deșteptat că face călcare, și știa că nu are acest drept.

Ce trebuie să facă judecătorul?

Să ordone dărâmarea zidului, conform cu dreptatea, sau să lase zidul existent în picioare, conform cu echitatea, și să acorde o despăgubire în bani vecinului chiar contra voinței lui. Această dreptate se numește și dreptate patriarhală.

În acest sens francezii ziceau înainte de revoluțiunea din 89: «que Dieu nous préserve de l'équité des parlements».

O echitate devine lesne o nedreptate, când părțile nu se așteaptă la o atare hotărîre, când sunt surprinse de ideile cele noi emise de parlament.

Contra acestor surprinderi, singurul mijloc a fost de a codifica legile și de a le redacta deslușit și detaliate.

Unii judecători, din toate părțile lumii, cred că, împărțind pretenția reclamantului în două, dând fie-cărei părți câte o jumătate, sau câte ceva, fac dreptate.

Densii cad într'o mare eroare.

Aceasta se întâmplă mai cu seamă când diferendul între părți este obscur, atunci judecătorul împarte diferendul în două ca să mulțumească pe ambele părți, plecând din ideia că acea hotărîre este bună care mulțamește pe ambele părți litigante.

Această idee este foarte mult răspândită.

Alte ori, când judecătorul singur nu știe ce să hotărască, asemenea împarte în două diferendul, sau când cestiunea de drept este dificilă sau controversată, o tranșează câte odată pe din două.

Însă adevărata justiție este de a da fie-cărui dreptul său întreg: bogatului, când cererea sa este întemeiată, este silit judecătorul să-i atribue toată creanța, chiar când adversarul este sărac. Puternicului este silit să-și dea judecătorul tot pământul călcat de cel mic și neputincios, dar de rea credință, și atunci când faptele sunt certe și cestiunile de drept indiscutabile.

Asupra acestei soluțiuni a dreptății există dubiu în mintea multora, însă, după o reflecțiune matură, fiecare se poate convinge că adevărata dreptate nu poate fi de cât cea obiectivă, adică aceia care are în vedere obiectul procesului, cu toate circumstanțele de fapt și de drept, iar nu aceea care are în vedere persoanele litigante cu deosebita lor însușiri.

Religiunea și moralistii recomandă judecătorului să fie misericordios. Ast-fel îndreptarea legii din anul

1652 zicea: «Cadese judecătorului să fie tuturor miloserd, neaducător aminte de rău, nemănios, nefățarnic, neluător de mită, drept, să nu crează lesne, fără de întrebare, prepunerile, părele și bănuiele».

Aceste principii de misericordie ereau drepte în vremurile vechi, când nu existau legi codificate, legi precise și când judecătorul, judecând o afacere, mai adesea criminală, era obligat să creeze chiar legea, chiar pedeapsa care trebuia aplicată. Însă astăzi când există legi și condiții de legi, când faptele oamenilor delictuoși sunt clasificate și pedepsite, când pedepsele sunt combinate și gradate, astăzi judecătorul trebuie să fie sever, să aplice legea fără cruțare dacă vrea să fie conștiincios și drept.

Se confundă adesea aceste două noțiuni: dreptate și bunătate; să crede că o hotărîre trebuie să fie blajină și când se aude de o hotărîre aspră se acuză judecătorul că a fost nedrept. Dacă legea este aspră și grea, judecătorul este ținut s'o aplice ast-fel că o hotărîre aspră poate fi prea dreaptă. Justiția n'are nimic de comun cu bunătatea.

Un bărbat este ținut în viața sa socială, în raporturile sale sociale, să fie bun, blând, blajin, și să observe toate preceptele etice.

De la un judecător însă Statul și societatea nu o cer; Statul cere ca judecătorul, mandatarul său, să aplice legile exact și să fie drept.

Religiunea zice, când un om primește o palmă să nu o înapoieze și să întoarcă și cel-alt obraz; prin aceste vorbe religiunea noastră ne povățuiește că omul trebuie să fie în viața sa resemnat, răbdător și nerăsunător. Povețele religiunii sunt admirabile; după aceste povești multe crime și delictușe nu s'ar mai comite. Ideile acestea religioase fiind foarte răspândite la noi și ele fiind aprobate de public și considerate ca fiind mai superioare orii căreia alte teorii, publicul apreciază și noțiunea dreptății tot din punctul de vedere religios. Însă aceasta nu se poate numi dreptate judecătorească și judecătorul trebuie să se ferească de a se lăsa ademni de mausuetudinea religiunii, el trebuie să aplice esact și sever legile. Și un judecător sever nu se poate califica de nedrept.

Imperatoriul roman, obținea prin *lex regia* și puterea de a legifera.

Afară de această putere densii se amestecau și în distribuțiunea justiției, ast-fel ei dau *rescripta*, cari ereau decisiuni în casuri de drept singular, când o cerea partea litigantă printr'o petițiune în scris (*libellus preces*), sau când cerea chiar autoritatea, printr'o relație, (*consultatio suggestio*); ei mai dau *adnotationes* și *scriptiones*, cari ereau răspunsuri scurte, scrise pe margine, la întrebări făcute Împăratului.

La noi Regulamentul organic da Domnului și Logofătului Dreptății dreptul de a interpreta o lege întunecoasă și de a îndeplini lipsurile din legislațiune.

Domnul exercita acest drept prin dări de ofisuri, iar Logofătul dreptății prin trimitere de circulări și instrucțiuni.

După convențiunea din Paris din 1858 miniștri au încetat de a mai da instrucțiuni și deslegări în procesele ce se judecau la tribunale.

Mulți nu pricepeau pe acea vreme utilitatea acestei dispoziții a convențiunii, fiind-că circulările ministeriale pe acele vremuri când legislațiunea era nedeslușită și defectuoasă și magistratura încă puțin savantă, ereau prea bine văzute și primite cu bucurie de public.

Convențiunea le suprimase, precum se făcuse în alte țări, fiind-că o sentință este dreaptă când judecătorul a esaminat în toate amănunțele faptele și împrejurările procesului și a aplicat legea cea mai potrivită la faptele procesului, și fiind-că un ministru, cât de savant ar fi, nu poate prin circulara sa și după înaltul fotoliu ce ocupă să 'și exprime o părere dreaptă într'un proces pe care nu l'a studiat.

Profesorul Stahl numește această justiție cabinets gerechtigkeit justiție de cabinet; în cartea sa, *Rechtphilosophie*, tom. II, partea II, p. 604, ed. V, acea escelentă carte, pentru care, drept răsplată, a fost numit membru în camera seniorilor din Prusia.

Noțiunea dreptății residă dar în legislațiunea unei țări. Legislațiunea unei țări spune cetățenilor ce este drept și dreptate și convingerile lor particulare trebuie să dispară la judecarea unui proces d'inaintea principiilor legislative.

S'a văzut adesea ca o legislațiune să adopte, pentru a obține un rezultat politic sau social oare-care, o dispozițiune contra conștiinței naționale și judecătorul este silit s'o aplice, aplicând-o nemulțumește publicul, și publicul acuză atunci pe judecător de nedreptate, comițând densus o adevărată nedreptate.

Când la anul 1716, Banatul Timișoarei a reintrat sub dominațiunea austriacă, guvernul s'a preocupat să reorganizeze această provincie, eșită de sub despotismul oriental, după principiile moderne ale științei și între altele a făcut și plantațiuni de duzi, edictând pedeapsa de moarte pentru acei cari le-ar vătăma. În această privință au și fost executați doi sau trei indivizi.

Când dar pentru un dud a fost executat un contravenient, judecătorul era de vină?

Nu cădea toată vina asupra legislațiunii care era prea severă?

Și publicul vociferând contra judecătorului nu greșea? nu era nedrept?

Griselini, Banat 1780, Partea I, p. 157.

Când există un conflict între două state și intervine diplomația, atunci statul cel mai tare impune voința sa statului celui mai mic, susținând că ast-fel cere dreptatea, precum pretinde densus.

Chiar unul din geniurile secolului nostru zicea: «Ce-mi vorbiți de dreptate? Drept este aceia ce un stat poate obține cu forța de la altul».

Adevărat să fie ceea ce susținea Prințul de Bismark? Nu se poate numi oare aceasta o justiție brutală?

Nu este nici un legist care să poată primi această definițiune și teorie a dreptății și a dreptului.

Această nedreptate s'a simțit de toți, ast-fel că părerea generosului Împărat al Rusiei, de a se înființa tribunale internaționale, a fost adoptată de toate guvernele, și aceste tribunale internaționale, de cari ne-ați vorbit, Domnule Procuror general, vor înlocui, să spe-

răm, justiția dictată de diplomație, printr'o justiție obiectivă.

În timpuri de rebel, în timpuri de stare de asediu, consiliile de răzbel judecă pe spioni și pe contravenienții la ordonanțele militare, într'un mod sumariu, de exemplu, s'a găsit un om fotografiind o redută, el este osândit ca spion și executat, fără a fi ascultat în toate apărările sale.

Această justiție sumară, când nu se cercetează cu deamănuntul toate împrejurările unui proces și situațiunea particulară a fie-cărui acuzat, și se judecă procesul numai dintr'un singur punct de vedere, numai unilateral, această justiție a consiliilor de rebel și a pretorilor poate lesne deveni defectuoasă și nedreaptă, fiind-că nu cercetează de cât o parte a procesului iar nu toate împrejurările lui.

Această justiție se poate numi justiție tipică;—pe limba germană *Schablonengerechtigkeit*;—pe cea franceză *une justice de cliché*, *une justice de formulaire*.

Am văzut în istorie că puternicii zilei au amestecat adesea rațiunea de stat, binele statului, cu justiția particulară, cu justiția ce se cuvine a se da unui individ în parte.

S'a văzut că un împărat să ucidă pe fratele său, pretendent și el la tron, invocând rațiunea de stat, ca să nu aducă perturbațiune în stat, să nu se încingă un rebel civil, să nu se omoare atâtea cetățeni.

Caracala ucidea pe fratele său Getta invocând saturea republicei, rațiunea de stat.

Timpurile moderne însă cu morala creștină au înfierat tot-d'a-una aceste omoruri politice cu adevăratul lor nume de asasinate, cari trebuiesc pedepsite.

Din punctul de vedere obiectiv ele sunt adevărate asasinate, oricare ar fi mobilul lor, și oricare ar fi scuza ce se invoacă?

Apoi cât de elastică nu este noțiunea de stat și câte crime nu se pot comite atunci chiar când nu există rațiunea de stat invocată.

Și în timpurile recente adesea se invoacă *chestiuni politice* în diferite împrejurări și procese, aceste chestiuni politice trebuiesc tot-d'a-una să fie înlăturate de tribunale, alt-fel atari hotărâri nu sunt basate pe adevărata justiție obiectivă, ci pe alte considerațiuni străine cauzei, cari nu pot duce de cât la o soluțiune greșită.

Mulți se plâng dinnaintea tribunalelor că partea adversă vrea să'i șicaneze; cea-l'altă parte însă propune teoriile sale de drept și susține că sunt legale, că are drept să le invoace. Ba în secolul trecut găsim o carte scrisă într'adins pentru a învăța pe părțile litigante cum să șicaneze pe adversarii lor;

«Coepolla, traité des Cautelles à enseigner les ruses les finesses, les précautions chicanières, qu'on peut employer».

De și libertatea apărării este ilimitată, totuși fie-care are conștiință că un argument este o șicană, că șicana este un argument ilicit într'un proces, că pornește dintr'un sentiment imoral și de răutate.

Ne întrebăm, când dar un argument de drept este o șicană, și când nu.

Intr'un caz trebuie să fim toți de acord că un ar-

gument de drept este o șicană, atunci când o parte îl invoacă, fără să-i folosească întru ceva în proces.

Intr'un alt caz, condica lui Caragea porunceă într'un proces de hotărnicie, ca o parte, care avea suma sa de stâneni, să nu supere pe vecinul care poseda mai mult peste suma lui de stâneni.

De altmintreli fie-care popor își are noțiunea sa proprie asupra șicanei.— Ast-fel Englezii, ast-fel Germanii, ast-fel Francezii.

În timpii din urmă, disensiunile intestine dintre Irlandezii și Englezii au dat naștere discuțiunii asupra întinderii noțiunii de șicană.

Ne aducem aminte că Irlandezii vrând să șicaneze și să aducă pagube Englezilor, se abțineau de a face oare-care lucru, lucru de la care aveau drept să se abție, ceia-ce se numește în Anglia *Boycott*.

Din aceste disensiuni și lupte au născut mai multe procese, și tribunalele engleze au avut să judece și să decidă întru cât abținerea omului de a face o faptă poate fi licită și poate fi dispensată de a despăgubi pe cea-l-altă parte care a suferit o pagubă din această inacțiune.

Juriștii romani, în atari casuri, ziceau : «qui jure suo utitur, neminem laedit».

Cestiunea se puneă dinaintea judecătorilor Englezi : primus când face ca secundus să nu încheie un contract, sau să resilieze un contract încheiat cu tertius, este el răspunzător de daune către tertius ?

Justiția engleză a făcut mai multe distincțiuni în această cestiune :

I. Când primus a oprit pe secundus să încheie contract cu tertius, fără a avea intențiunea de a vătăma pe tertius, sau de a se îmbogăți în detrimentul lui, atunci primus nu poate fi osândit la daune interese către tertius.

II. Când primus, în intențiunea de a înlătura concurența ce 'i făcea tertius, se înțelege cu secundus ca să cumpere de la el marfa, fiind-că i-o va vinde mai eflin ca tertius, asemenea nu poate fi osândit la daune interese către tertius.

III. Când primus a întrebuițat forța sa numai amenințării către secundus, atunci el poate fi condamnat la daune.

IV. Când primus, cu gând răutăcios de a vătăma pe tertius și de a se îmbogăți pe sineși, îndeamnă pe secundus să rumpă contractul cu tertius și să intre în serviciul său cu un remunerariu mai mare, primus poate fi condamnat la daune interese către tertius.

(Procesele Bowen V. Hall și Lumley V. Gye).

V. Când primus îndeamnă pe secundus și 'l amenință chiar că va întrerumpe afacerile comerciale cu densus, dacă densus va continua a avea relațiuni comerciale cu tertius, să face asemenea răspunzător de daune către tertius.

Aceste manopere doloase englezii le numesc șicane și în genere cred că este o șicană când un om aduce pagubă și vatămă pe altul din răutate, sau din dorința de a câștiga bani.

Germanii asemenea consideră ca o șicană fapta omului săvârșită în scop de a păgubi pe altul.— Ast-fel noul Codice civil german (das bürgerliche Gesetzbuch) legiferează în art. 226 :

«este oprit de a exercita un drept, când acest exercițiu nu poate avea alt scop de cât de a pricinui o pagubă altuia».

Asemenea exercițiul unui drept contra bunelor moravuri, dă loc la o despăgubire civilă ; ast-fel art. 826 ordonă : «cel care contra bunelor moravuri pricinuește cu intențiune altuia pagubă, este dator să-i repare paguba».

Romanii consideraū ca o șicană când o parte intenta o acțiune temerarie și o condamnaū la o amendă pecuniară.

În Franța, încă din anul 1539, un edict al Regelui François I, poruncia ca judecătorii să acorde daune interese unei părți în proporție cu temeritatea acțiunii intentată de cea-l-altă parte.

Astă-zî încă în Franța se consideră ca șicane și se acordă despăgubiri civile părții căreia i s'a aplicat un sequestru judiciar pe nedrept, sau căreia i s'a aplicat un sequestru bazat pe titluri autentice și cu toate formalitățile legale, însă într'un spirit de șicană și de vexațiune.— Asemenea se acordă despăgubiri, peste cheltuelile de judecată, într'un proces în care o parte în spirit de șicană, împiedica pe cea-l-altă parte să-și primească sumele depuse, la care avea drept.

Înainte de a termina voiū mai examina «*Ce noțiune avea Românii, printre veacuri, despre dreptate și drept*»

Pe la 1421, pe când domnea în Moldova Alexandru cel bun (1401—1432), ambasadorul francez, Messire Guillebert de Lannoy (a cărui carte a tipărit'o d. Hajdeu în archiva I, p. 129), trecând prin Moldova, a fost maltratată și jefuit la porțile cetăței Albe, de către niște tâlhari. Plângându-se ambasadorul la Domn, nouă hoși au fost imediat prinși și condamnați la moarte ; însă nu au fost executați, de oare-ce ambasadorul francez primindu-și de la ei banii hrăpiți îndărăt, s'a rugat pentru ei la Domn și le-a scăpat viața.

Precum vedem, sunt acum cinci veacuri, justiția în țară era promptă, sigură și severă.

Engel, acel istoric savant german, care a scris istoria țărilor noastre, n'are destule expresii de groază când povestește cruzimile lui Vlad IV Tepeș (1456—1462).

A omorât înteiū pe Vlad al III-lea, pretendent la domnie și prizonier.

A pus să prinză pe tinerul Dan, alt pretendent la domnie, și l'a îngropat de viu.

A pus să asasineze pe boerii cari îi erau ostili, cu femeile și cu copiii lor, și a dat funcțiunile și proprietățile lor gardei lui de corp, care asasinase pe boeri.

Pe Hamutzes, pașa de la Vidin, l'a biruit și l'a pus în țepă împreună cu cei-l'alți turci, după ce le-a tăiat mâinile și picioarele, amenințând pe al săi că vor păți aceiași pedeapsă dacă nu'i vor fi credincioși.

Ambasadorilor turcești, cari n'au vrut să-și scoată turbanale de pe cap din'naintea lui, a pus să le înțepenească cu piroane.

Pe turcii, făcuți prizonieri în rezel, îi jupuia la picioare, presăra sare pe carnea vie și puneă capre să le lingă picioarele.

li plăcea să prânzească în mijlocul țepelor pe care erau trași prizonierii turci.

Justiția sub Vlad Țepeș era repede și crudă, astfel că inspirase groază teribilă în oamenii întru atât, că toată lumea putea călători în țară, în cea mai mare siguranță.

Un neguțător Florentin, călător, cerând Domnului o gardă să-i păziască averea și persoana, el i-a ordonat să-și lase marfa în mijlocul drumului mare, că va fi sigur de tot. (Engel, Wallachez, I, p. 178).

Petru Rareș (1541—1546) avea reputațiunea de drept, fiind-că asculta mai cu luare aminte pe părți și primea jelui asupra strâmbătăților urmate. (Drăghici, Moldova, p. 168).

De Petre Șchiopul (1584) se zicea că n'a stat alt Domnitor mai bun și mai drept de cât dânsul, fiind-că pe toți îi primea cu mare blândețe și milostivire, la ori ce vreme se întâmpla; și fiind-că la judecări obișnuța a avea pe lângă sineși de a pururea mulți bani, și când rămasul în judecată se afla sărac el plătia pentru săracul datornic, creditorului câștigător, datorita aceasta. (Drăghici, p. 177).

Constantin Basarab (1654—1658) prin blândețea sa și-a câștigat asemenea renumele de drept.

Matei Basarab, predecesorul său, în luptele sale cu Vasile Lupu, angajase mulți sărbi ca soldați și formase oastea seimenilor. Acești mercenari absorbeau o mare parte din veniturile țării, se așezară în țară și se încuscriseră cu multe familii românești, astfel că Matei Basarab vrând să-i licențieze a provocat o revoltă și n'a reușit.

Urmașul său pe scaunul Domniei, Constantin Basarab, ne mai putând plăti pe acești mercenari, a încercat asemenea să-i licențieze, dânsii însă se revoltară de isnoavă, omorâră mai mulți boeri pe cari îi credeaștă hostilii lor, jefuiră casele și bisericile, pângăriră cele sfinte, și după ce Constantin Vodă, maltratată și jefuit de seimeni, fugi peste Dunăre, ei își aleseră alt Domn, pe spătarul Hrizea din Ialomița.

Sultanul văzând această anarhie în țară a ordonat lui Racoți, Domnul Transilvaniei, și lui Ștefan Domnul Moldovei, să intre în țară cu oști, și dânsii restabiliră ordinea și repuseră pe tron pe Constantin Basarab.

Hrizea, Domnul rebelilor condamnat la moarte, a fost grațiat de Constantin Vodă, care a mai domnit în urmă trei ani, cu blândețe, ertând pe toți, povățuindu-i să se astâmpere și să se așeze iar pe la locuințele lor.

Această purtare blândă i-a câștigat inimile supușilor săi, cari se așteptau din contra ca rebelii să fie pedepsiți cu moartea și cu ocna, și i' deteră numele de drept.

Aceasta poate să fie o dreptate patriarhală, propovăduită de biserică în primele timpuri ale creștinismului, pe timpurile tiraniei și arbitrariului proconsulilor romani, dar după noțiunea modernă de drept și dreptate, această blândețe nu poate fi calificată de dreptate.

Asemenea Ilieș Vodă (1665) era om drept, blând și milostiv într'atâta, în cât, dacă se osândia cine-va pentru datorie de bani, pe acei datornici îi plătia el ca să nu fie închiși.

Asemenea Ghica (1660) care n'a domnit de cât 9 luni avea numele de a fi om drept.

Această reputațiune și-o câștigase prin următoarele fapte:

Pe cei asupriți îi ajuta printr'o dreptate severă.

A stricat toate hotărârile și procesele cari erau pendinte contra răposaților, contra pribegilor, contra celor cari sărăciseră sau fuseseră deprădați, și a pronunțat o amnistie generală pentru criminali.

Mareș, Banul Craiovei (1669) a vrut să introducă egalitatea tuturor cetățenilor din'naintea legii, ceia ce n'a putut practica multă vreme din pricina boerilor din Mehedinți, cari s'aun revoltat; Ast-fel narează cronicarul Const. Căpitanul, p. 177, despre dânsul:

La Craiova Mareș, banul, la judecățile lui, de crea vre un boier, sau vre un fecior de boier vinovat, nu le veghia voie nimic, ci jos la scară cu toiege îl bătea, și aceia în București așisderea făcea.

Antioh Cantemir, 1705 s'a arătat în cele judecătorești plin de dreptate, urmând cu înțelepciune toate lucrările ca și părintele său; dar când avea înfățișare vre un boier mare cu acei mici, sau cu rezeși, la judecată pentru pământ de împresurare, s'arăta mai mult plecat în partea săracului ca să pătrundă foarte cu amăruntul pricina spre a nu asupri pe acel slab.

Aceste idei sunt încă și azi în inimile poporului și ale multora din clasa cultă, că adică judecătorul trebuie să ție cu cel sărac contra celui bogat, cu răzașul contra proprietarului celui mare, cu cel slab contra celui puternic.

După ideile moderne însă noi știm că săracul și bogatul, răzașul și boierul, cel slab și cel puternic, sunt egali din'naintea legilor, și săracii pot fi legalmente condamnați să plătiască despăgubiri bogaților, răzași proprietarilor mari, și slabi către cei puternici.

Aceste idei moderne de dreptate și de drept sunt rezultatul experienței secolelor, rezultatul gândirilor filosofilor și juriștilor piatra fundamentală, pe care statele și societățile pot sta, pot trăi și pot progresa.

Nicolae A. Mavrocordat (1710) avea o milostivire nepusă pentru săraci, era ocrotitorul orfanilor, al văduvelor și al străinilor, în judecări urmăria dreptul cu mare asprime și nepărtinire, în cât nici hatârul nici interesul nu mijlocea la el.

Precum vedem Români în aprecierea dreptății și a dreptului erau călăuziți de principiile religiunii. Chiar astăzi publicul incult și cult crede în adagiul că hoțul are un păcat și păgubașul două, și că este mai bine să ertăm pe hoț și să nu 'l pedepsim.

Escelentele precepte ale religiunii creștine își au aplicațiunea în viața socială a unui popor, nu însă în pretoriul Tribunalului.

Materia este vastă, Domnule Proruror General, însă trebuie să termin astăzi și să declar deschis anul judecătoresc 1901-1902.

Compunerea Curților și Tribunalelor

Curtea de Casație

D-1 C. E. Schina, Prim-Președinte

Secțiunea I

D-1 Gr. Lahovari, Președinte; Ch. Pherikyde, Al. Giani, D. Hențescu, G. P. Petrescu, I. Duca, Ciru Oeconomu, G. N. Bagdat, Consilierii.

Secțiunea II

D-1 N. Mandrea, Președinte; C. C. Ștefănescu, N. Predescu, R. N. Opreanu, G. Liciu, D. Cuculi, Gr. Buiucliu, I. Prodan, Consilierii.

G r e f a

D-1 A. Nenoveanu, Prim-Grefier; C. Protopopescu, Grefier s. I; G. S. Bădulescu, Grefier s. II; G. Barca, Șef de birou s. I; G. Ionescu, Șef de birou s. II; G. Ștefănescu, portărel.

Parchetul Curții de Casație

D-1 G. E. Schina, Procuror General; St. Stătescu, Procuror.

Curtea de apel din București

Secțiunea I

D-1 Ath. Kivu, Prim-Președinte; V. Râmnicănu, T. T. Djuvara, D. Giuvaru, G. Flaișlen, Em. Anastasiu, Consilierii.

Secțiunea II

D-1 I. Cerkez, Președinte; M. Paleologu, V. Bossy, I. E. Dobrescu, Gr. Ștefănescu, Consilierii. (un loc e vacant).

Secțiunea III

D-1 C. R. Manolescu, Președinte; Sc. Popescu, Al. Dobriceanu, M. Iulian, C. G. Dâmboviceanu, N. Budișteanu, Consilierii.

Portărel, Ludovic Dauș

Camera de punere sub acuzare

D-1 D. Giuvaru, I. E. Dobrescu, N. Budișteanu, Consilierii.

Parchetul Curții de apel din București

D-1 M. Iulian, Procuror General, prin delegație; N. Zamfirescu, Stambulescu, C. C. Sărățeanu, Procurorii.

Tribunalul Ilfov

Secțiunea I

D-1 Oscar Niculescu, Prim-Președinte; M. Cristea și P. Athanasovici, judecători; V. Antonescu, supleant; R. Voinescu, jude de instrucție cab. I; C. Grunau, portărel.

Secțiunea II

D-1 D. A. Mavrodin, Președinte; Gr. Călinescu, judecător; C. Robescu, supleant; St. Popescu, jude de instrucție Cab. II; Gr. Botescu, portărel.

Secțiunea III

D-1 C. Paraschivescu, Președinte; N. C. Schina, judecător; G. Tabacovici, supleant; Gr. Sevescu, jude de instrucție Cab. III; C. Antonescu, portărel.

Secția comercială

D-1 D. Florescu, Președinte; I. Iuga, Procopiu și Nicolau, judecători; Ferechide, supleant; Hamangiu, jude de instrucție Cab. IV; C. Hasnataru, portărel la biroul procedurilor; Nicu Ursulescu, portărel la biroul protestelor.

Judecători sindici

D-1 Dem. Racoviceanu, P. Hagiopol, Gr. Lahovari.

Secția de notariat

D-1 P. A. Florian, Președinte; Mavrus, Vlasto și Balș, judecători; D. Negulescu, supleant; I. Th. Florescu, jude de instrucție Cab. V; Radu Roseti, portărel de ședință; Alex. Vulescu, portărel la biroul procedurilor

Portăreii

D-1 Luca, *biuroul central*; B. Pitișteanu, N. Georgescu, D. Minovici, C. Bratzu, G. Dumitrescu, I. B. Popovici, G. Draghicescu, N. Jitianu, Gr. Manea, Em. Vlăchide, *serviciul de executări*.

Șef portărel, Trajan Vasiliad

Domnii membrii corespondenței sunt rugați a ne trimite, ca și în trecut, regulat, corespondențele cu informațiuni, spre a le putea primi noi, în fie care săptămână, Lunea sau Vinerea.

Administrația ziarului Curierul Judiciar.

B I B L I O G R A F I E

A apărut în Editura Ziarului «Curierul Judiciar»:

Convențiunile de extradare ale României

Precedate de un studiu asupra doctrinei extradării și armată de formularele necesare, cum și de legea expulzării, de formularele relative la aceasta, cum și de regulamentul străinilor etc., etc.

Lucrarea e datorită d-lui ȘTEFAN R. SCRIBAN, membru de ședință la tribunalul Neamțu, cunoscut deja lumii juridice prin succesul obținut cu Codul civil Popular, cum și din articolele publicate în ziarul Curierul Judiciar.

PREȚUL LEI 2.50

Această lucrare este cercetată și aprobată de Ministerul de Justiție cu ordinul No. 2007/901.

DE VÂNZARE la librăriile: Socec & C-o, Leon Alcalay și L'Indépendance Roumaine din București, precum și la redacțiunea acestui ziar.